

MIASTO KOŁO

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA KOŁO
NA LATA 2014-2017**

Koło 2013

Spis treści:

1. Wstęp	s. 3
2. Podstawa prawna opracowania Programu	s. 4
3. System ochrony zabytków w Polsce	s. 5
3.1. Uwarunkowania prawne dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami	s. 5
3.2. Organizacja organów ochrony zabytków	s. 11
4. Spójność Programu z krajowymi, wojewódzkimi i powiatowymi dokumentami strategicznym i w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego	s. 12
4.1. Uwarunkowania na szczeblu krajowym	s. 12
4.2. Uwarunkowania na szczeblu wojewódzkim	s. 15
4.3. Uwarunkowania na szczeblu powiatowym	s. 18
5. Spójność Programu z lokalnymi dokumentami strategicznymi	s. 20
6. Analiza stanu zachowania dziedzictwa kulturowego miasta	s. 25
6.1. Położenie, historia i charakterystyka Miasta Koło	s. 25
6.2. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	s. 28
6.2.1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych.....	s. 28
6.2.2. Zabytki wpisane do rejestru zabytków ruchomych	s. 41
6.2.3. Ochrona zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ...	s. 44
6.3. Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ)	s. 45
6.4. Dziedzictwo archeologiczne gminy	s. 46
7. Analiza szans i zagrożeń dla środowiska kulturowego Miasta Koło	s. 50
8. Założenia programowe	s. 52
8.1. Priorytety i kierunki działań Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Koło.....	s. 52
8.2. Zadania Programu w perspektywie długo- i krótkoterminowej.....	s. 53
8.2.1. Priorytet 1 – Ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym.....	s. 53
8.2.2. Priorytet 2 – Kształtowanie krajobrazu kulturowego.....	s. 54
8.2.3. Priorytet 3 – Edukacja historyczna i promocja dziedzictwa kulturowego	s. 56
9. Narzędzia służące realizacji Programu	s. 57
10. Źródła finansowania Programu	s. 58
11. Realizacja i finansowanie przez Miasto zadań z zakresu ochrony zabytków	s. 63
 Załącznik nr 1 – Gminna Ewidencja Zabytków	s. 68

1. Wstęp

Materialne dziedzictwo – zabytki architektury, sztuki i techniki – pozostawione przez naszych poprzedników nie jest nam przekazane raz na zawsze. Bez odpowiedniej opieki i troski, z czasem jedynym miejscem gdzie będzie można podziwiać zabytki będą stare, archiwalne fotografie i pocztówki. Troska ta musi poparta być rzeczywistymi działaniami uwzględniającymi poszanowanie dla historii i tożsamości regionalnej.

Samorząd Miasta Koła jako jeden z pierwszych w województwie wielkopolskim (w 2009 r.) podjął kroki w celu opracowania systemowego planu poprawy stanu zachowania zabytków na jego terenie. Była to inicjatywa tym cenniejsza, że przy odpowiednim wyeksponowaniu jego walorów Koło, malowniczo położone w dolinie meandrującej Warty, może stać się przykładem miasta średniej wielkości w którym krajobraz kulturowy w harmonijny sposób łączy zabytki architektury z bogatymi zasobami przyrodniczymi.

Niniejsze opracowanie jest kontynuacją pierwszego „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Koło na lata 2009-2012”, przyjętego uchwałą Nr XLV/351/2009 Rady Miejskiej w Kole z dnia 23 września 2009 r. Wyznaczał kierunki działań dla realizacji Programu: sporządzenie gminnej ewidencji zabytków; sporządzenie wykazu obszarów urbanistycznych, zespołów i obiektów nieruchomości, typowanych do wpisu do rejestru zabytków; edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków; działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego; określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.; określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu. Stopień realizacji powinien zostać przedstawiony w sprawozdaniu, którego opracowanie należy do zadań Gminy. Prace zrealizowane w latach obowiązywania Programu zostały pokrótce wymienione przy opisie poszczególnych zabytków, zgodnie z informacjami otrzymanymi z Urzędu Miasta w Kole.

Obecny dokument opracowany na lata 2014-2017 uwzględnia nowe uwarunkowania prawne oraz nowe możliwości finansowania ochrony zabytków. Wyznacza najważniejsze kierunki działań na kolejne cztery lata, ze szczególnym uwzględnieniem nowej perspektywy finansowania ze środków unijnych, która może być jedną z ostatnich szans pozyskania środków na kompleksowe prace konserwatorskie i rewitalizacyjne.

Oczekiwany rezultatami będzie zwrócenie większej uwagi obecnych i przyszłych właścicielom, a także władzom miasta na problem ratowania zabytków, co w konsekwencji poprawi ich stan zachowania, wyeksponuje najcenniejsze walory oraz wykorzysta je na potrzeby turystyczne, społeczne i gospodarcze.

Jak już wspomniano Program wchodzi w życie w przeddzień nowej perspektywy finansowania projektów ze środków europejskich, tak więc konieczny będzie bieżący monitoring wszystkich możliwych funduszy skierowanych na rozwój kultury i ochronę dziedzictwa kulturowego.

2. Podstawa prawna opracowania Programu

Podstawę prawną opracowania *Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Koło* stanowią zapisy art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm., ostatnio nowelizowana w 2010 r. (Dz. U. z 2010 r. Nr 75, poz. 474 oraz Nr 130, poz. 871) mówiące, że burmistrz Miasta sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami, który po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (dalej: WKZ) w formie uchwały przyjmuje Rada Miasta. Następnie Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Szczegółowe cele opracowania wymienione są w art. 87, ust. 2. cytowanej *Ustawy*:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Ustalenia gminnego program opieki nad zabytkami uwzględnienia się następnie w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 19 ust. 2).

Pierwszym dokumentem opracowanym przez Miasto Koło był Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miejskiej Koło na lata 2009-2012 (Uchwała Nr XLV/351/2009 Rady Miejskiej w Kole z dn. 23.09.2009 r.). Z realizacji tego programu burmistrz Miasta ustawowo zobowiązany jest do sporządzenia sprawozdanie, które następnie przedstawia Radzie Miasta. Na chwilę obecną nie ma planów sporządzenia takiego dokumentu.

3. System ochrony zabytków w Polsce

3.1. Uwarunkowania prawne dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament prawodawstwa w Polsce, w tym m.in. systemu ochrony dziedzictwa kulturowego: „Rzeczpospolita Polska [...] strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), [...] stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6. ust. 1)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

(Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli (właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych). Szczegółowe zapisy określają m.in. przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia programów opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Wprowadza pojęcia ochrony i opieki.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu :

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Natomiast opieka nad zabytkami (art. 5) sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;

Opiece i ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6):

- zabytki nieruchome – krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy

zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,

- zabytki ruchome – dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, wytwory sztuki ludowej, rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- zabytki archeologiczne – pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie ustawodawczej mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wskazuje formy ochrony zabytków (art. 7), do których należą:

- wpis do rejestru zabytków (prowadzonego przez WKZ). Do rejestru wpisuje się zabytek na podstawie decyzji wydanej przez WKZ z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy);
- uznanie za pomnik historii (przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego);
- utworzenie parku kulturowego (przez Radę Gminy na podstawie uchwały);
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zapisy dotyczące samorządu gminnego

Ochrona zabytków znajdujących się na terenie gminy należy do jednych z obowiązków i kompetencji samorządu lokalnego. Zadania stojące przed organami administracji publicznej (m.in. zarządami gmin), precyzuje wymieniony już art. 4. *Ustawy*. Realizacji tych zadań, obok sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87), ma służyć m.in.:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków (art. 22, ust. 4 i 5): „Burmistrz prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:
 - 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
 - 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
 - 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez burmistrza w porozumieniu z WKZ.

Ewidencja zabytków stanowi podstawę do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami.

- utworzenie przez Radę Gminy, po zasięgnięciu opinii WKZ, parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art. 16). Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał Rad Gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami się przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 18).
- udzielanie przez organ stanowiący gminy dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale (art. 81).
- powierzenie przez Wojewodę, na wniosek WKZ, w drodze porozumienia, prowadzenia niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych gminom, a także związkom gmin, położonym na terenie województwa (art. 96).

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

(Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.)

Ustawa reguluje szczegółowy zakres zadań związanych z ochroną zabytków na poziomie lokalnym. Do zadań własnych gminy należy wykonywanie zadań w zakresie m.in. kultury, ochrony zabytków i opieki nad zabytkami a także ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej.

Warto zwrócić uwagę, że zakres dotyczący szeroko pojętej ochrony zabytków, mieści w sobie zarówno zapisy ściśle mówiące o ochronie zabytków, jak również pozostałe, dotyczące ochrony środowiska, przyrody, turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień a także promocji gminy. Takie całościowe, wielostronne podejście pozwala skuteczniej chronić oraz lepiej wykorzystywać zasoby zabytkowe gminy.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

(Dz.U. z 2012 r. poz. 647, z późn. zm.)

Ustawa precyzuje co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego. W interesującym nas obszarze w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględniania się „wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 1),

W studium uwzględniać należy uwarunkowania wynikające ze: [...] „stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości

zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 10).

Studium oraz plany zagospodarowania przestrzennego winny określać [...] „obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”.

Ponadto na burmistrzów nałożono obowiązek zawiadomienia m.in. WKZ o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego i występowania o opinie i wnioski, jak również opiniowania (studia) lub uzgadniania.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane

(Dz.U. z 2010 r. nr 243 poz. 1623 z późn. zm.)

Ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny, podkreślając, iż obiekt budowlany należy projektować i budować, zapewniając: „ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską”. Wymienione są rodzaje czynności w procesie budowlanym, również w kontekście obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a także ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Budynki podlegające takiej ochronie prawnej nie wymagają świadectwa charakterystyki energetycznej.

W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tych obiektów lub ich rozbiórkę (ale w tym wypadku dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez Generalnego Konserwatora Zabytków). Podobnie jest w przypadku chęci zainstalowania na takim obiekcie tablic i urządzeń reklamowych. *Ustawa* nakazuje wprost wymóg uzyskania pozwolenia WKZ przed wydaniem pozwolenia na budowę.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami

(Dz.U. Nr 115 poz. 741)

Jednym z wymienionych celów publicznych jest „opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”. Zapisy *ustawy* precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia WKZ. Są to sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa (tu wyjątkiem są nieruchomości będące we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych) lub jednostki samorządu terytorialnego oraz wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek, podział nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

Ponadto dopuszczono możliwość nałożenia na nabywcę nieruchomości gruntowej, oddawanej w użytkowanie wieczyste, obowiązku (zapisanego w umowie)

odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych. Taki sam obowiązek można nałożyć w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu.

Ważne dla właściciela zabytku i zarządcy nieruchomości będącej w trwałym zarządzie są zapisy mówiące o obniżce o 50% ceny nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków, chociaż dopuszczono tu także możliwość podwyższenia lub obniżenia tej bonifikaty oraz o obniżce o 50% opłat z tytułu trwałego zarządu, która to bonifikata również może być podwyższona lub obniżona. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży „nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.”

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska

(Dz.U. z 2001 r. Nr 62 poz. 627, z późn. zm.)

W *Ustawie* zapisano, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania polityk, strategii, planów lub programów powinna „określać, analizować i oceniać przewidywane znaczące oddziaływania, [...] na środowisko, a w szczególności na [...] zabytki, jak również w przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, *Ustawa* nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia: [...] „cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu.

Istotne są przepisy dotyczące planowanych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i wymagających sporządzenia „raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko”. Dla ochrony dziedzictwa kulturowego przepis ten ma znaczenie w kontekście budowy wież telefonii komórkowej czy farm wiatrowych i ich oddziaływania na krajobraz kulturowy, a więc przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka.

Ustawa o z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. nr 92 poz. 880)

Ustawa określenie „tereny zieleni” definiuje się jako „tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe oraz cmentarze, a także zieleń towarzyszącą ulicom, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom oraz obiektom kolejowymi przemysłowym”

Zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków wydaje WKZ. Ustawodawca posłużył się również pojęciem „wartości historycznych”, „kulturowych”, które są jednym z czynników istotnych przy tworzeniu parków krajobrazowych, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, ustanawianiu pomników przyrody i innych czynnościach.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 1991 r. Nr 114, poz. 493, z późn. zm.)

W *Ustawie* zapisano że „prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym”, natomiast państwo, jako mecenas, wspiera tę działalność, a minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspomóc finansowo realizację planowanych na dany rok zadań.

Sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami (których celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami).

Zatem szeroko pojęta opieka nad zabytkami niekoniecznie musi oznaczać bezpośrednie czynności przy zabytku, ale również gromadzenie wiedzy o zabytkach, jej udostępnianie poprzez np. organizację wystaw, edukację społeczeństwa dotyczącą ochrony zabytków, uświadomienie istnienia odziedziczonych po dawnych mieszkańcach dóbr kultury, uwrażliwienie na wyjątkowy charakter tego dziedzictwa.

Do aktów prawnych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 26 maja 2011 r. ws. prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. Nr 113 z 2011 r., poz. 661)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 27 lipca 2011 r. ws. prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz.U. Nr 165 z 2011 r., poz. 987)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 1 lipca 2013 r. zmieniające rozporządzenie ws. udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. 2013, poz. 784)¹

¹ Zmienione zostało Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 6 czerwca 2005 r. ws. udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 112, poz. 940, z późn. zm.).

3.2. Organizacja organów ochrony zabytków

Organami ochrony zabytków są (art. 89): minister właściwy ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków oraz wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków, który kieruje wojewódzkim urzędem ochrony zabytków. Na terenie powiatu kolskiego, w tym w mieście Koło, dodatkowo działa Delegatura WUOZ w Koninie, która wykonuje część zadań WKZ w Poznaniu.

WKZ powołuje i odwołuje wojewoda, za zgodą Generalnego Konserwatora Zabytków (art. 91). Do zadań wykonywanych przez WKZ należy w szczególności:

- 1) realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) sporządzanie, w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 3) prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie;
- 4) wydawanie, zgodnie z właściwością decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych;
- 5) sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych;
- 6) organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 7) opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów;
- 8) upowszechnianie wiedzy o zabytkach;
- 9) współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

Kolejnymi stopniami systemu ochrony zabytków w regionie byłoby ewentualne powołanie powiatowego konserwatora zabytków (na podstawie porozumienia Wojewody Wielkopolskiego ze Starostą Kolskim) oraz miejskiego (porozumienie Wojewody z Burmistrzem Koła). Lokalnym konserwatorom (np. zatrudnionym na samodzielnych stanowiskach ds. ochrony zabytków) zostałyby powierzone prowadzenie niektórych spraw z zakresu właściwości Wielkopolskiego WKZ, co w znaczącym stopniu poprawiłoby jakość zarządzania dziedzictwem w gminie oraz powiecie, a także w województwie.

4. Spójność Programu z krajowymi, wojewódzkimi i powiatowymi dokumentami strategicznymi w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Koło powinien uwzględniać wcześniejsze ustalenia dokumentów strategicznych wszystkich szczebli. Pozwoli to na sprawną i pełną realizację Programu oraz na unikanie sytuacji konfliktowych w sferze planowania strategicznego.

4.1. Uwarunkowania na szczeblu krajowym

Strategia Rozwoju Kraju 2020 – Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo (uchwała Rady Ministrów z dn. 25.09.2012 r.)

Jest to główna strategia rozwojowa w średnim horyzoncie czasowym, wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe.

Strategia wyznacza trzy obszary strategiczne - *Sprawne i efektywne państwo, Konkurencyjna gospodarka, Spójność społeczna i terytorialna*, w których koncentrować się będą główne działania oraz określa, jakie interwencje są niezbędne w perspektywie średniookresowej w celu przyspieszenia procesów rozwojowych.

W *Strategii* pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną m.in. dziedzictwa kulturowego (Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem, Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego).

Drugim ważnym, podkreślonym przez *Strategię* obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania (Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, Priorytet II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych; Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych).

Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej – w tym infrastruktury kulturalnej – oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności miast (Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich).

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 i Uzupelnienie NSRK na lata 2004-2020 (dokumenty przyjęte przez Radę Ministrów)

Tworzy ramy dla mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturowej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. Głównym celem *Strategii* jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów w Polsce. Do priorytetów zaliczamy:

- aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe celem poprawy stanu zachowania zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do mieszkańców, turystów i inwestorów,
- edukację i administrację na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Dokumentem służącym wdrożeniu *Strategii* w sferze materialnej spuścizny kulturowej Polski jest *Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”*, w którym wytyczone zostały strategiczne cele polityki państwa w sferze ochrony zabytków:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwania instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej,
- ograniczenia uznaniowości konserwatorów poprzez nałożenie na nich odpowiedzialności za niezgodne z prawem postępowania,
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

(uchwała nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. (M.P. 2012, poz. 252).

Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. *KPZK 2030* kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego.

W dokumencie został wyznaczony następujący cel strategiczny:

„Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągania ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie”.

Ponadto wyznaczono cele polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej na zagrożenia naturalne i utratę bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2013-2016

(dokument w trakcie opracowywania przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, projekt obecnie na etapie konsultacji społecznych).

Krajowy Program wpisuje się w system dokumentów planistycznych państwa jako instrument wykonawczy dla Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

Jednym ze strategicznych założeń *Krajowego Programu* jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Uzupełnieniem *Krajowego Programu* jest system współfinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków.

W *Krajowym Programie* dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach: organizacji i zadań organów ochrony zabytków, stanu zachowania zabytków, w tym roli i znaczenia rejestru zabytków oraz systemów informacji o zabytkach, komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków. W oparciu o diagnozę przeprowadzono analizę SWOT i w ścisłym powiązaniu z jej wynikami oraz w powiązaniu ze *Strategią Rozwoju Kapitału Społecznego* sformułowano cel główny: *Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.*

Dla realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Rozwiązaniem porządkującym zagadnienia przedstawione w *Krajowym Programie* i uwzględnionym na każdym etapie prac nad dokumentem, są zagadnienia horyzontalne: tematy wiodące, których problematyka została poruszona w co najmniej dwóch obszarach diagnozy oraz dwóch celach szczegółowych. Są to:

- a. podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych (szkolenia, standaryzacja działań);
- b. porządkowanie rejestru zabytków oraz stworzenie wiarygodnej metodologicznie diagnozy stanu zachowania zabytków nieruchomych;
- c. zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; budowanie przez organy ochrony zabytków partnerskich relacji z obywatelami, jak i propagowanie postaw współodpowiedzialności społecznej za zachowanie zabytków (współpraca z mediami, wykorzystywanie mediów elektronicznych, konkursy, itp.);
- d. wdrożenie procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków;
- e. zwiększenie zaangażowania samorządów (gmin) w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych jako skutecznej formy ochrony zabytków.

4.2. Uwarunkowania na szczeblu wojewódzkim

Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do roku 2020. Wielkopolska 2020 (uchwała nr XXIX/559/12 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dn. 17.12.2012 r.)

Dokument jest najważniejszym elementem programowania strategicznego na poziomie regionu, stanowi podstawę realizacji polityki rozwojowej w regionie, określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa.

Generalnym celem *Strategii* jest efektywne wykorzystanie potencjałów rozwojowych na rzecz wzrostu konkurencyjności województwa, służące poprawie jakości życia mieszkańców w warunkach zrównoważonego rozwoju. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych. Ochrona dziedzictwa kulturowego znalazła swoje miejsce w następujących celach strategicznych:

- Cel strategiczny 5. Zwiększenie spójności województwa
 - Cel operacyjny 5.2. Rozwój obszarów wiejskich
 - Cel operacyjny 5.6. Wsparcie terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego
- Cel strategiczny 8. Zwiększanie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych województwa
 - Cel operacyjny 8.7. Kształtowanie skłonności mieszkańców do zaspokajania potrzeb wyższego rzędu
 - **Cel operacyjny 8.10. Ochrona i utrwalanie dziedzictwa kulturowego**
- Cel strategiczny 9. Wzrost bezpieczeństwa i sprawności zarządzania regionem
 - Cel operacyjny 9.2. Budowa wizerunku województwa i jego promocja
 - Cel operacyjny 9.5. Budowa regionalnych systemów zabezpieczania i reagowania na zagrożenia

Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013

(przyjęty uchwałą Zarządu Województwa Wielkopolskiego)

WRPO zgodnie z założeniami ma być podstawowym narzędziem służącym zmniejszeniu dysproporcji gospodarczych, społecznych i terytorialnych pomiędzy Wielkopolską a pozostałymi regionami Unii Europejskiej. Głównym celem jest wzmocnienie potencjału rozwojowego Wielkopolski na rzecz wzrostu konkurencyjności i zatrudnienia, a ponadto: poprawa warunków inwestowania; wzrost aktywności zawodowej mieszkańców, a także wzrost udziału wiedzy i innowacji w gospodarce regionu.

W ramach *Programu*, w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego realizowany był następujący Priorytet: VI – Turystyka i środowisko kulturowe.

Obecnie trwają prace nad *Wielkopolskim Regionalnym Programem Operacyjnym na lata 2014-2020*, który nakreśli nowe cele i priorytety nawiązujące do nowej perspektywy finansowania ze środków unijnych.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego

(uchwała Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 26.04.2010 r.)

Dokument ten określa uwarunkowania oraz kierunki rozwoju przestrzennego województwa. Celem głównym *Planu* jest zrównoważony rozwój przestrzenny regionu, jako jedna z podstaw wzrostu poziomu życia mieszkańców, osiągnąć przez realizację następujących celów szczegółowych:

- Dostosowanie przestrzeni do wyzwań XXI wieku przez:
 - Poprawę stanu środowiska i racjonalne gospodarowanie zasobami przyrodniczymi.
 - Wzrost spójności komunikacyjnej oraz powiązań z otoczeniem.
 - Wzrost znaczenia i zachowanie dziedzictwa kulturowego.
 - Poprawę jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej.
 - Przygotowanie i racjonalne wykorzystanie terenów inwestycyjnych.
 - Wzmocnienie regionotwórczych funkcji Poznania – miasta o charakterze europola o znaczeniu krajowym oraz Kalisza i Ostrowa Wielkopolskiego, jako dwubiegunowego układu miejskiego o znaczeniu ponadregionalnym.
 - Wielofunkcyjny rozwój ośrodków regionalnych i lokalnych.
 - Restrukturyzację obszarów o ograniczonym potencjale rozwojowym.
- Zwiększenie efektywności wykorzystania potencjałów rozwojowych województwa przez:
 - Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw.
 - Wzrost udziału nauki i badań w rozwoju regionu.
 - Wzmocnienie gospodarstw rolnych oraz gospodarki żywnościowej.
 - Zwiększenie udziału usług turystycznych i rekreacji w gospodarce regionu.

Ustalenia *Planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego* to przede wszystkim zbiór zasad gospodarowania przestrzenią Wielkopolski. W związku z tym stanowią one podstawę dla sformułowania horyzontalnej zasady realizacji celów strategii rozwoju województwa, jaką jest ład przestrzenny.

Wielkopolski Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2008-2011
(uchwała nr XVIII/243/20 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dn. 17.12.2007 r.)

Obecnie (stan na wrzesień 2013 r.) województwo wielkopolskie nie posiada obowiązującego programu, gdyż ww. *Program* stracił aktualność. Obecnie trwają prace nad nowym programem na lata 2013-2016.

Program na lata 2008-2011 powtarzał cele określone przez ustawodawcę w art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W skali województwa podstawowym celem programu była koordynacja i stymulacja działań związanych z opieką nad zabytkami. Spośród klasztorów wielkopolskich, do bardzo cennych i najstarszych został w *Programie* zaliczony m.in. klasztor OO. Bernardynów w Kole, którego stan techniczny w tamtym okresie groził katastrofą budowlaną (postulowano o kontynuowanie rozpoczętych prac remontowych).

Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Wielkopolskim na lata 2007-2013

(uchwała nr X/103/07 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dn. 25.06.2007 r.)

Wśród priorytetów i celów rozwoju turystyki w województwie w dokumencie wskazane zostały główne pola strategiczne, w których generują i kumulują się procesy rozwojowe i działalność w dziedzinie turystyki. Wskazane pola strategiczne mają stanowić główne obszary wieloletnich i docelowych działań zmierzających do osiągnięcia celu nadrzędnego w turystyce wielkopolskiej.

Do priorytetów rozwojowych zaliczono rozwój walorów turystycznych. Celem strategicznym jest tu podnoszenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez lepszą ochronę, ekspozycję i organizację zasobów kulturowych i przyrodniczych. Dwa cele operacyjne odnoszą się wprost do obiektów zabytkowych:

- wytyczenie i zagospodarowanie historycznych tras zwiedzania w centrach zabytkowych oraz przystosowania zespołów rezydencjonalnych i sakralnych do potrzeb ruchu turystycznego o charakterze krajoznawczym i pielgrzymkowym,
- wykorzystanie i adaptacja budowli zabytkowych na turystyczne obiekty usługowe.

4.3. Uwarunkowania na szczeblu powiatowym

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kolskiego – do września 2013 r. nie został opracowany *Program*.

Strategia Rozwoju Powiatu Kolskiego do 2015 roku

(uchwała Nr XXIX/127/2001 Rady Powiatu w Kole z dn. 30.01.2001 r.)

Misja Rozwoju Powiatu (Generalny Cel Kierunkowy):

„Aktywne i systematyczne działania na rzecz zmniejszania rozmiarów bezrobocia oraz tworzenia jak najlepszych warunków życia mieszkańców i funkcjonowania podmiotów gospodarczych, przy respektowaniu wymogów ochrony środowiska przyrodniczego”

Strategia wyznacza trzy główne Cele strategiczne:

- **Sfera ekologiczna**
 - Zrównowazony rozwój, zapewniający mieszkańcom powiatu trwałe bezpieczeństwo ekologiczne
- **Sfera gospodarcza**
 - Dążenie do zapewnienia pracującym w sektorze gospodarki rolnej możliwie jak najlepszych warunków życia;
 - Dostosowanie gospodarstw rolnych do wymagań unii europejskiej;
 - Pomoc merytoryczna i organizacyjna w dążeniu do osiągnięcia możliwie wysokiego poziomu rozwoju gospodarki żywnościowej;
 - Współuczestnictwo w tworzeniu jak najlepszych warunków lokalizacyjnych dla inwestorów krajowych i zagranicznych;
 - Rozszerzenie bloku informacyjnego (szkolenia, kursy, seminaria) w zakresie rozwoju przedsiębiorczości mieszkańców powiatu i wyzwalanie w tym zakresie pozytywnych inicjatyw.
- **Sfera społeczna**
 - Podnoszenie poziomu wykształcenia oraz przygotowania zawodowego mieszkańców powiatu kolskiego;
 - Łagodzenie skutków bezrobocia oraz systematyczna poprawa jakości świadczonych usług społecznych;
 - Dążenie do poprawy bezpieczeństwa publicznego.

Wśród sformułowanych zadań realizacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, które uznano za niezbędne do realizacji, wymieniono:

- wyrobienie w społeczeństwie silnych motywacji do działań mających na celu zachowanie i poszanowanie dóbr kultury;
- motywowanie mieszkańców powiatu oraz potencjalnych inwestorów do podejmowania inicjatyw racjonalnego zagospodarowania istniejących a zaniedbanych obiektów;
- poszukiwanie sponsorów mogących wspomóc materialnie i finansowo kulturę.
- wykorzystać wszystkie możliwie dostępne „ścieżki” na pozyskanie środków z funduszy celowych na remonty zabytków (np. pałacu w Kościelcu).

Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Kolskiego na lata 2004–2006 z przedłużonym okresem programowania do 2013 r. (uchwała Nr XXVIII/136/2004 Rady Powiatu Kolskiego z dnia 30.12.2004 r.)

Plan jest kompleksowym dokumentem określającym strategię społeczno-gospodarczą Powiatu na lata 2004 – 2006, a także wskazuje planowane działania w latach 2007 – 2013. W odniesieniu do zabytków *Plan* powtarza zapisy uchwalonej wcześniej *Strategii Rozwoju Powiatu Kolskiego*.

Program współpracy Powiatu Kolskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami o działalności pożytku publicznego i wolontariacie na rok 2013 r. (uchwała nr XXVII/124/2012 Rady Powiatu Kolskiego z dn. 29.11.2012 r.)

Nadrzędnym celem współpracy Starostwa Powiatowego w Kole z organizacjami pozarządowymi jest lepsze zaspakajanie potrzeb i podnoszenie poziomu życia mieszkańców powiatu oraz wspomaganie zrównoważonego rozwoju Powiatu.

Jednym z celów szczegółowych Programu ochrona zabytków i opieka nad zabytkami a także zwiększenie aktywności kulturalnej i promocję Powiatu Kolskiego.

Na 2013 rok Powiat Kolski zaplanował przeznaczenie środków m.in. na **kulturę, sztukę, ochronę dóbr kultury i tradycji.**

5. Spójność Programu z lokalnymi dokumentami strategicznymi

Na poziomie lokalnym równie ważne są zapisy prawa miejscowego – z punktu widzenia gminy regulujące najistotniejsze dla niej obszary działalności. Ochrona zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy znalazła swoje miejsce w dokumentach o charakterze strategicznym dla miasta oraz opracowaniach wyznaczających kierunki polityki przestrzennej miasta: studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gmin, programów i dokumentów dotyczących ochrony przyrody.

Strategia Rozwoju Gminy Miejskiej Koło do 2010 (uchwała nr XVII/108/99 Rady Miejskiej w Kole z dn. 28.12.1999 r).

Strategia uwzględnia ochronę dziedzictwa kulturowego, włącza ją w rozwój gminy zarówno w zakresie wykorzystania obiektów zabytkowych do celów turystycznych podnoszących jej atrakcyjność, jak również promocję imprez kulturalnych, plenerowych i festynów związanych z tradycją ludową tego regionu.

Dokument prezentuje w przekroju historię miasta Koła, zasygnalizowano liczne zabytkowe zespoły i obiekty, omówiono opracowanie konserwatorsko-urbanistyczne zespołu staromiejskiego miasta Koła oraz określono prowadzenie na tym obszarze polityki rewaloryzacyjnej.

Wśród celów strategicznych znalazła się „Poprawa stanu środowiska przyrodniczego, ochrona dziedzictwa kulturowego oraz racjonalne zagospodarowanie przestrzeni miasta”. Następnie określono cel operacyjny: „Ochrona dziedzictwa kulturowego i historycznego”, na realizację którego składała się:

- odbudowa Ratusza Miejskiego;
- remont budynku zabytkowego przy ul. Mickiewicza 12;
- rewaloryzacja układu urbanistycznego Starówki wg opracowania konserwatorsko-urbanistycznego;
- ochrona obiektów zabytkowych w mieście Kole (sakralnych oraz obiektów wpisanych do rejestru zabytków);
- opracowanie i wydanie monografii miasta Koła.

Planu Rozwoju Lokalnego Miasta Koła lata 2005-2006 oraz 2007-2013 (uchwała nr XXXVIII/269/2005 Rady Miejskiej w Kole z dn. 28.06.2005 r.)

Plan Rozwoju Lokalnego oparty został m.in. na celach i zadaniach wymienionych w Strategii Rozwoju Gminy Miejskiej Koło, które wynikają z potrzeb społecznych, gospodarczych i środowiskowych, tworząc warunki do trwałego i zrównoważonego rozwoju gminy. Dokument wymienia najważniejsze zabytki architektury wraz z ich charakterystyką, określa kilka stref ochrony konserwatorskiej.

Wśród głównych zadań polegających na poprawie sytuacji na danym obszarze wymienia cel strategiczny IV – „poprawa stanu środowiska przyrodniczego, ochrona dziedzictwa kulturowego oraz racjonalne zagospodarowanie przestrzeni miasta”.

Program Ochrony Środowiska dla Miasta Koła na lata 2011-2014 z perspektywą na lata 2015-2018

Program Ochrony Środowiska jest dokumentem uwzględniającym zagadnienia związane z dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym miasta Koło.

Wśród zasobów przyrodniczych wymienione są parki i zadrzewienia:

- Park miejski 600-lecia Miasta Koła - park krajobrazowy, z fragmentem starorzecza Warty i urozmaiconym drzewostanem nadrzecznych łągów, zadbane (8,3 ha);
- Park miejski przy ul. Słowackiego – położony nad starorzeczem Warty, o urozmaiconym drzewostanie, zadbane (3,5 ha);
- Park miejski im. S. Moniuszki – położony w centrum prawobrzeżnej części miasta, wyróżniający się okazałym i urozmaiconym drzewostanem (2,7 ha);
- Park Leśny (Lasek Komunalny) – porastający zwymioną terasę nadzalewową na lewym brzegu Warty, m.in. z efektownymi okazami starych sosen (12,8 ha);
- 3 skwery (przy ul. Kajki – Mickiewicza, przy Muzeum, przy Nowym Rynku);

Wymieniono też zachowane na obszarze miasta pomniki przyrody:

- dąb szypułkowy, obw. 286 cm, wys. ok. 30 m, na skraju Parku Moniuszki (przy ul. 3 Maja);
- dąb szypułkowy, obw. 324 cm, wys. ok. 40 m. w parku Moniuszki;
- dąb szypułkowy, obw. 360 cm, wys. ok. 40 m., przy ul. Dąbrowskiego;
- dąb szypułkowy, obw. 340 cm, wys. ok. 30 m. przy ul. Dąbrowskiego;
- wiąz syberyjski, obw. 320 cm, wys. ok. 40 m. przy ul. Freudenreicha;
- platan klonolistny, obw. 320 cm i wysokości ok. 25 m. przy ul. M. Kajki;
- klon polny, obw. 137 cm, wys. ok. 20 m. przy ul. Toruńskiej.

W Programie zestawiono też szlaki turystyczne przebiegające przez miasto Koło lub jego najbliższe okolice:

- trzy szlaki rowerowe znajdujące się na obszarze powiatu kolskiego, wszystkie rozpoczynające się i kończące w Kole. Szlaki promują przyrodę okolic Koła, różnorodność siedlisk, krajobraz, zabytki, turystyka aktywna. Łączna długość tych szlaków to ok. 200 km;
- szlak rowerowo-pieszy: „Szlak polskich i poniemieckich umocnień polowych w okolicach Koła”. Szlak historyczny opisujący sieć umocnień (bunkrów) rozmieszczonych na obszarze całego miasta i okolic;
- szlak pieszy: „Szlakiem Kolskich Zabytków” – szlak oprowadzający po najważniejszych zabytkach naszego miasta. Na szlaku znajdują się tablice informacyjne opisujące każdy zabytek;
- szlak kajakowy: biegnie rzeką Wartą, W pobliżu MOSiR w Kole – przystań dla kajaków i łodzi.

Ponadto *Program* wśród konkretnych zadań wymienia plan utworzenie na terenie miasta Centrum Edukacji Ekologiczno-Przyrodniczej w obiekcie po zabytkowym spichlerzu znajdującym się na wyspie (teren Starego Miasta) przy ul. Żelaznej w Kole (Cel systemowy: „Edukacja ekologiczna społeczeństwa”, Kierunek Działań: „Podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa”, zadanie krótkoterminowe: „Utworzenie Centrum Edukacji Ekologiczno-Przyrodniczej”).

Założono, że w obiekcie mogłyby funkcjonować m.in.: zielona klasa, muzeum przyrodnicze, informacja turystyczna, miejsce postoju dla kajakarzy wraz z polem namiotowym i noclegami. Termin utworzenia Punktu uzależniono od możliwości pozyskania środków finansowych (rok 2014 lub lata kolejne).

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Miejskiej Koło (uchwała Nr VI/34/2011 Rady Miejskiej w Kole z dn. 23.02.2011 r.)

Studium jest podstawowym dokumentem określającym politykę przestrzenną gminy oraz planowany sposób zagospodarowania całego obszaru gminy i stanowi podstawę do opracowania przez burmistrza miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Studium w części dot. uwarunkowań wymienia najcenniejsze obiekty zabytkowe oraz dobra kultury współczesnej w podziale na 7 stref miasta (dzielnice).

W części dot. kierunków zagospodarowania przestrzennego zabytkom poświęcono rozdział: **„Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”**

„Walory historyczno-kulturowe miasta podnoszą jego rangę ponad pełnią aktualnie rolę lokalnego ośrodka powiatowego, podnoszą jego rangę także w aspekcie krajobrazowym. Na terenie miasta znajduje się szereg obiektów zabytkowych i objętych ochroną konserwatorską. Pilnego podjęcia działań rewitalizacyjnych wymaga obszar Starego Miasta z zabytkowym układem urbanistycznym i wieloma zabytkami.

Założenia ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków należy realizować stosując następujące zasady:

1. Dla obiektów zabytkowych i terenów objętych ochroną zabytków należy:

- dążyć do utrzymania historycznych podziałów działek;
- dążyć do zachowania historycznych linii zabudowy ulic i placów;
- zachować otoczenie historycznych zespołów zabudowy i budowli, zachować zieleń towarzyszącą obiektom zabytkowym;
- uzupełnić zabudowę w ciągach ulicznych i na obrzeżach kwartałów;
- dążyć do zaakcentowania elementów krystalizujących przestrzeń, walorów dawnego zagospodarowania, elementów symbolicznych (dominant, placów, alei);
- rozważyć modernizację lub wymianę małowartościowej zdekapitalizowanej lub dyszharmonizującej zabudowy;
- dostosować wizualnie nową zabudowę do zabudowy historycznej respektując historyczny kontekst przestrzenny i harmonijnie wpisując się w zastany układ, zachowując charakter i skalę zabudowy oraz jej intensywność charakterystyczną dla poszczególnych rejonów miasta,
- szczególny nacisk położyć na ochronę historycznej struktury przestrzennej obszarów Starego Miasta, oraz ciągów ulic Toruńskiej i 3 Maja, Sienkiewicza, Garncarskiej, Zielonej, Wojciechowskiego, 20 Stycznia, oraz odpowiednie wyeksponowanie istniejących na tych terenach dominant historyczno-kulturowych.

2. W obrębie strefy ochrony konserwatorskiej zespołów parkowych obowiązuje:
 - a) historyczna parcelacja (zgodnie z zasadą niepodzielności zespołów),
 - b) zachowanie zabytkowej zieleni.
 - c) zachowanie zabytkowej zabudowy,
 - d) podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie: lokalizacji, skali i formy.
3. Na terenie cmentarzy objętych ochroną konserwatorską obowiązuje:
 - a) historyczna parcelacja,
 - b) historyczne rozplanowanie,
 - c) zachowanie zabytkowej sztuki sepulkralnej i ogrodzenia,
 - d) zachowanie zabytkowej zieleni.
4. Wszelkie zmiany planowane w obiektach i na obszarach objętych ochroną konserwatorską, takie jak:
 - a) w odniesieniu do zabudowy - rozbiórki, remonty, przebudowy, rozbudowy, budowy,
 - b) w odniesieniu do zieleni – wycinki, nasadzenia, prace porządkowe i pielęgnacyjne,
 - c) podziały geodezyjne,
 - d) prace ziemne,
 - e) zmiany sposobu użytkowania,
 - f) zmiany zagospodarowania,

wymagają uzgodnienia z Wielkopolskim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Koninie.

5. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach objętych ochroną konserwatorską lub w bliskim ich sąsiedztwie, także na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne WUOZ w Poznaniu – Delegatura w Koninie.

6. Zadania inwestycyjne związane z szerokopłaszczyznowymi pracami ziemnymi (m.in. drogi, hale przemysłowe)

Dla ochrony dziedzictwa kulturowego ustala się w obrębie szerokopłaszczyznowych zadań inwestycyjnych obowiązek przeprowadzania:

- rozpoznawczych badań powierzchniowo-sondazowych,
- ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających inwestycję na wytypowanych stanowiskach archeologicznych,
- badań archeologicznych na nowych obiektach archeologicznych,
- stałego nadzoru archeologicznego podczas odhumusowania terenu.

Wszystkie prace archeologiczne muszą być uzgodnione pozwoleniem WUOZ w Poznaniu – Delegatura w Koninie przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Ochrony jako dobra kultury współczesnej wymagają także wszystkie miejsca pamięci.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta Koło.

Jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego oraz ustalania warunków zabudowy i zagospodarowania terenu w mieście. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w *m.p.z.p.* powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

W gminie miejskiej Koło, obok obiektów wpisanych do rejestru zabytków, większość pozostałych obiektów zabytkowych (ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz stanowisk archeologicznych) posiada dodatkową formę ochrony jaką są ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego:

- uchwała nr XXXIX/279/05 Rady Miejskiej w Kole z dn. 30.08.2005 r. ws. m.p.z.p. miasta Koła w rejonie ulic: **Dąbska, Sienkiewicza, Rawity-Witanowskiego;**
- uchwała nr XLVII/337/06 Rady Miejskiej w Kole z dn. 28.02.2006 r. ws. m.p.z.p. miasta Koła w rejonie ulic: **Toruńska, Sienkiewicza, Jana Pawła II, Blizna, Kolejowa;**
- uchwała nr XXIV/172/2008 Rady Miejskiej w Kole z dn. 23.04.2008 r. ws. m.p.z.p. miasta Koła w rejonie ulic: **Toruńska, Towarowa, Składowa, Kolejowa;**
- uchwała nr XLIV/338/2009 Rady Miejskiej w Kole z dn. 26.08.2009 r. ws. m.p.z.p. **Starego Miasta w Kole;**
- uchwała nr VI/33/2011 Rady Miejskiej w Kole z dn. 23.02.2011 r. ws. m.p.z.p. miasta Koła w rejonie **ul. Słowackiego.**

Program współpracy Gminy Miejskiej Koło z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2013 r. (uchwała nr XXVII/239/2012 Rady Miejskiej w Kole z dn. 28.11.2012 r.)

Przedmiotem współpracy Miasta z organizacjami pozarządowymi jest działalność w sferze zadań publicznych w zakresie odpowiadającym zadaniom miasta. Głównym celem współpracy jest kształtowanie demokratycznego ładu w środowisku lokalnym poprzez budowanie partnerstwa między administracją publiczną a organizacjami pozarządowymi. W 2013 roku wśród priorytetowych zadań publicznych znajdowało się **wspieranie i upowszechnianie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.**

6. Analiza stanu zachowania dziedzictwa kulturowego miasta

6.1. Położenie, historia i charakterystyka Miasta Koło²

„Miasto Koło położone jest na obszarze Kotliny Kolskiej, która leży u zbiegu trzech regionów fizjograficznych: od północy przylega do niej Wysoczyzna Kujawska, od zachodu Wysoczyzna Kaliska, a od wschodu Wysoczyzna Łaska. Dnem Kotliny płynie Warta, nad którą rozlokowało się miasto Koło.

Pradolina Warty ma dwa poziomy morfologiczne – terasy zalewową i wydmową. Terasa zalewowa, niewiele wyniesiona nad dno, zajęta jest przez podmokłe łąki i płaty nieco suchszego terenu. Wydmy (obecnie ponownie zalesione) występują w pradolinie, pasmami na południe od miasta w stronę Ruszkowa, na zachód w stronę Straszkowa i na północny-zachód w stronę Dzieraw. Gleby tu występujące to mozaika gleb bagiennych i lekkich, piaszczystych mad. Pierwotnie dno doliny porastały lasy łąkowe oraz na wydmach bory mieszane.

Miasto Koło położone jest we wschodniej części województwa wielkopolskiego, w centrum Polski, w odległości 130 km od Poznania i 175 km od Warszawy, ponad 300 km od granicy z Niemcami i Białorusią oraz wybrzeża Morza Bałtyckiego Jest siedzibą powiatu kolskiego i gminy miejskiej oraz wiejskiej Koło. Powierzchnia miasta wynosi 1385 ha. Użytki rolne stanowią 48 % - 670 ha jego ogólnej powierzchni, w tym 280 ha łąk i pastwisk w dolinie Warty, lasy 5% - 73 ha, wody 2% - 31 ha . Natomiast tereny zabudowane i zurbanizowane zajmują 45% - 572 ha obszaru miasta, które stanowi 1,37 % powierzchni powiatu kolskiego.

Na koniec 2009 roku ludność miasta liczyła niecałe 23 tysiące mieszkańców. Miasto Koło graniczy z trzema gminami wiejskimi: Koło, Osiek Mały i Kościelec. Przez miasto przebiegają szlaki komunikacyjne o znaczeniu międzynarodowym, krajowym, a także o znaczeniu lokalnym. Główna magistrala kolejowa Warszawa-Poznań przecina się w pobliżu stacji Barłogi z magistralą Śląsk - Wybrzeże. W odległości 7 km od miasta przebiega autostrada A-2 łącząca Moskwę z Berlinem i resztą Europy Zachodniej. Krzyżują się tu drogi krajowe i wojewódzkie: DK nr 92 Warszawa-Poznań, DW nr 270 Koło-Brześć Kujawski, DW nr 473 Koło-Łask.

Obszar miasta składa się z trzech części: Starego Miasta na wyspie utworzonej z rozwidlenia rzeki Warty, Przedmieścia Kaliskiego i Przedmieścia Warszawskiego, położonych geograficznie w obrębie Kotliny Kolskiej, która wchodzi w skład makroregionu Niziny Południowowielkopolskiej, obejmującej fragment Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej.

W rejonie Koła Warta jest rzeką silnie meandrującą, przyjmuje także swój prawobrzeżny dopływ – rzeczkę Rgilewkę i lewobrzeżny – Teleszynkę. Występują tu także zlewiska rzek Ner i Kiełbaska, stąd charakterystyczną cechą krajobrazu są liczne starorzecza, okresowo zalewane łąki nadrzeczne oraz piaszczyste wydmy porośnięte borami sosnowymi. Dolina Warty jest miejscem występowania coraz rzadszych łąków

² Fragment „Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miejskiej Koło na lata 2009-2012”

jesionowo-olszowych i wierzbowo-topolowych. Na corocznie zalewanych terenach dna doliny sprzyjające warunki siedliskowe znajdują łąki wyczyńcowe, śmiałkowe i kaczeńcowe, trzcinowiska i szuwały. Nietrudno tutaj spotkać bobra, piżmaka, wydrę, jenota lub szopa pracza. Dobre warunki do żerowania i gniazdowania mają liczne ptaki wodno-błotne i drapieżne. Nie brak przedstawicieli płazów i gadów. Natomiast na terenie miasta występuje dużo terenów zieleni urządzonej. Koło jest miejscem żerowania niemal wszystkich występujących w Polsce gatunków nietoperzy.

Potencjalnym bogactwem miasta są udokumentowane, bogate w mikroelementy złoża wód termalnych o temperaturze wypływu sięgającej 95 st. C. Mogą one mieć zastosowanie w balneologii i być źródłem energii odnawialnej.

Pierwsze ślady osadnictwa w okolicach dzisiejszego Koła pochodzą z paleolitu. Później obszar zamieszkiwany był przez ludność prasłowiańską. 18 lipca 1362 r. król Kazimierz Wielki zezwolił wójtowi Henrykowi lokować miasto na prawie magdeburskim, na terenie wsi Colo, na wyspie w rozwidleniu rzeki Warty. W wieku XIV (początek i 3 ćw. - 2 etapy budowy) został wybudowany kolski zamek. Był typową fortecą gotycką, ale też siedzibą starostów kolskich. Warownia podupadła już w XVI w. Do naszych czasów dotrwały jedynie fragmenty budowli. Ratusz został wzniesiony ok. 1390 r. przez pierwszego wójta kolskiego Henryka. Budowla pierwotnie gotycka, obecnie po przebudowach. W 1409 r. poświęcono i konsekrowano gotycki kościół farny.

Królewskie miasto było siedzibą nie tylko starostwa niegrodowego, ale też ważnym ośrodkiem życia administracyjnego i politycznego. Od 1433 r. do 1716 r. odbywały się tutaj Sejmiki Generalne Prowincji Wielkopolskiej. Zjazdy szlachty sprzyjały rozwojowi rzemiosła i handlu. W mieście już w XVI w. liczna była społeczność żydowska, która w 1555 r. uzyskała przywilej osadzenia się w Kole, a w 1593 r. pełnię praw obywatelskich. Podczas „potopu szwedzkiego” w 1655 r. miasto zostało zniszczone, ale w 2 poł. XVIII wieku Koło było już największym miastem ówczesnego powiatu konińskiego i liczyło 1400 mieszkańców. Po rozbiorach 1793 r. znalazło się początkowo pod zaborem pruskim, w latach 1807-1814 było w Księstwie Warszawskim, a po jego upadku w Królestwie Kongresowym.

Pierwsza połowa XIX wieku to okres prężnego rozwoju gospodarczego miasta. Rozwija się sukiennictwo, przemysł ceramiczny i metalowy. Nad Wartą istniało 20 spichlerzy do magazynowania głównie zboża, które spławiano rzeką do Prus. W latach 1832-1833 w mieście znajdowały się 22 przedsiębiorstwa i 43 warsztaty tkackie. Kupiec poznański Józef Freudenreich otworzył tutaj w 1842 r. pierwszą fabrykę fajansu i majoliki. W roku 1876 pracowały w mieście już cztery fabryki ceramiczne. W 1867 r. Koło zostało stolicą nowo utworzonego powiatu kolskiego, wchodzącego w skład Guberni Kaliskiej.

Po odzyskaniu przez Polskę w 1918 r. niepodległości miasto znalazło się w woj. łódzkim. Okres międzywojenny wiąże się z dalszym rozwojem miasta i uruchomieniem połączenia kolejowego z Warszawą i Poznaniem. 1 kwietnia 1938 r. Koło przyłączono administracyjnie do województwa poznańskiego. 26 października 1939 r. miasto włączono do Rzeszy i rozpoczęto gruntowną przebudowę na potrzeby hitlerowskich

żołnierzy i przesiedlonych Niemców. Nastąpiły wysiedlenia Polaków i eksterminacja ludności żydowskiej. Podczas okupacji zginęło ponad trzy tysiące mieszkańców Koła. Przy jego wyzwaniu w ciężkich walkach z Wehrmachtem poległo 132 żołnierzy radzieckich.

Powojenna odbudowa, rozbudowa miasta i jego przemysłu sprawiły, że Koło należało do szybko rozwijających się miast Wielkopolski. Największy rozwój przypadł na lata 60. i 70. XX w. Powstały wtedy największe zakłady i osiedla mieszkaniowe. W wyniku reformy administracyjnej 1975 r. Koło przyłączono do utworzonego województwa konińskiego, a po kolejnej reformie w 1999 r. do województwa wielkopolskiego. Obecnie jest dużym ośrodkiem przemysłu spożywczego (mleczarnia, proszkownia mleka, zakłady mięsne) i ceramicznego. Należy do największych i najbardziej uprzemysłowionych ośrodków gospodarczych w województwie. Na terenie Koła skupiony jest również największy kapitał zagraniczny we wschodniej Wielkopolsce. Rozwój związany z procesami uprzemysłowienia nie spowodował zmiany charakteru średniowiecznego założenia urbanistycznego miasta, na terenie którego zachowało się wiele obiektów zabytkowych.”

6.2. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

6.2.1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych

UKŁAD URBANISTYCZNY – dzielnica staromiejska, XIV – k. XVIII i 1825-1827, (regulacja, proj. T. Pelletier) do k. XIX.

Rej. Zab.: 31/384 z dn. 26 lipca 1951 r.

Historyczny układ urbanistyczny miasta Koła obejmuje teren ukształtowany w XIV w. z elementami rozwiniętymi w XVIII wieku oraz w wieku XIX: obszar pomiędzy widłami Warty, zamknięty wewnątrz wałów przeciwpowodziowych, w tym:

- nawarstwienia kulturowo - osadnicze od czasów pradziejowych po okres nowożytny,
- znajdujący się w centrum Stary Rynek,
- układ ulic w centrum miasta, stanowiący granice średniowiecznej lokacji: Starowarszawska, Grodzka, Joselewicza, Mickiewicza, Wyszyńskiego,
- ulice odchodzące od centrum: Pułaskiego, Kajki, Sejmikowa, Rzeźnicza, Wschodnia, Krzywa, Długosza, Krótka, Orzeszkowej, Fornalskiej, Nowy Rynek,
- ulice skrajne okalające zespół: Żelazna, Ogrodowa, Asnyka, Zawiszy Czarnego, Kilińskiego, Klasztorna,
- kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego, zespół klasztorny OO Bernardynów,
- zabudowę mieszkalną przy w/w ulicach, o przeważającym typie domów parterowych i jednopiętrowych z dachami dwuspadowymi.

Widok z wieży ratuszowej w kierunku zachodnim.

KOŚCIÓŁ PAR. pw. ŚW. KRZYŻA, ob. pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, ul. Kościelna, mur., k. XIV – ok. 1410 (na miejscu poprzedniego z XII w.). Właściciel: Parafia Rzymskokatolicka Podwyższenia Świętego Krzyża w Kole.

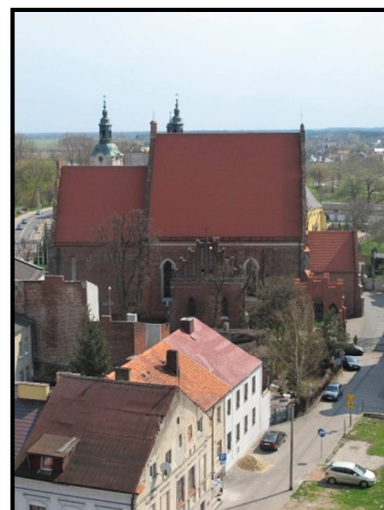
Rej. Zab.: 232 z dn. 17.01.1953 r.

Kościół wybudowany przed rokiem 1409, erygowany w 1471 r. W 1522 r. konsekrowana kaplica NMP, w której krypcie znajdowały się groby Pomianów-Sokołowskich. Kościół częściowo zniszczony w czasie pożaru miasta w 1775 r. W 1826 r. przebudowa wnętrza, przekrycie środkowej nawy malowanym stropem.

W 1846 r. do fary przeniesiono część wyposażenia z rozebranego drewnianego kościół p.w. św. Ducha. W latach 1863-1895 założono sklepienia w części nawowej, dobudowano kruchtę od zach. i kaplicę od pñ., do której przeniesiono ołtarze z nawy głównej ŚŚ. Kryspina i Kryspiana.

Kościół gotycki, murowany z cegły, nietynkowany. Bryła bezwieżowa, z nieco niższym, prosto zamkniętym prezbiterium i niższymi przybudówkami – kaplicą, kruchtą itp. Szczyty schodkowe, ze sterczynami i wysokimi, wąskimi blendami nad prezbiterium i nawą, w szczytach przybudówek blendy niższe i szersze. Elewacje oszkarpowane, elewacje nawy trój-, prezbiterium dwuosiowe, otwory okienne i drzwiowe ostrołukow. W prezbiterium sklepienie gwiazdziste. W latach 1967-68 przeprowadzono remont murów zewnętrznych, w 1970-75 remont dachu, w 1978 roku założono nowe witraże w nawie. W 1999 r. przeprowadzono remont i konserwację więźby dachowej nad nawą. W maju 2000 r. założono ceramiczne pokrycie dachu na nawie kościoła; przy zach. ścianie wykonano opierzenia blach; ok. 1,5 m szerokości pas nowej dachówki karpiówki.

Obecnie obiekt w dobrym stanie technicznym. Wskazane założenie instalacji antywłamaniowej i przeciwpożarowej.

ZESPÓŁ KLASZTORNY OO. BERNARDYNÓW, ul. Klasztorna 1. Właściciel: Prowincja (OO. Bernardynów) Niepokalanego Poczęcia NMP Zakonu Braci Mniejszych w Polsce.

a. kościół pw. Nawiedzenia NMP, mur., ok. 1456(66) – 1482, (1773-82?)

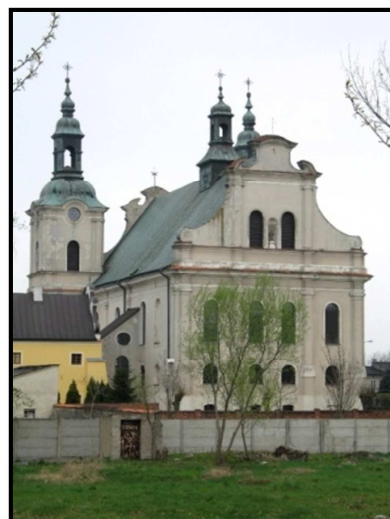
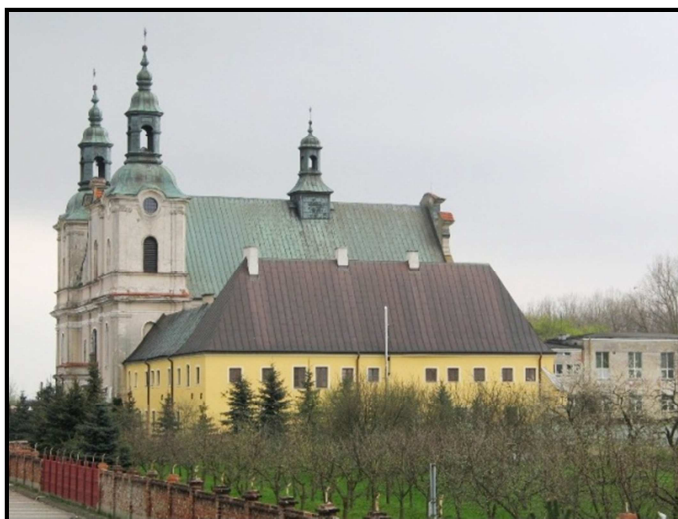
b. klasztor, mur., ok. 1456(66) – 1482, gruntownie przebudowany 1755-1764.

Rej. Zab.: 263 z dn. 17.01.1953 r.

Budowę pierwotnego kościół klasztornej rozpoczęto w 1456(66) r., a ukończono ok. 1482 r. Niszczony wylewami Warty budynek został odbudowany od fundamentów w latach 1773-82.

Budynek murowany, z cegły pełnej, na zaprawie wapiennej, otynkowany. Rzut na planie prostokąta, z dwiema kwadratowymi wieżami wysuniętymi częściowo przed lico fasady. Nawa trzyprzęsłowa, prezbiterium prostokątne, jednoprzęsłowe, przy nim w przedłużeniu naw bocznych od wschodu kaplica, od zachodu przejście do klasztoru, za ołtarzem zakrystia. Bryła zwarta, nakryta dachem dwuspadowym, z dwiema dwukondygnacyjnymi wieżami, nakrytymi hełmami z latarniami. W połowie kalenicy wieżyczka na sygnaturkę.

W czasie wojny kościół uległ częściowemu zniszczeniu. W l. 1957-58 przeprowadzono remont kościoła, w l. 1984-88 - kolejny. W tym czasie dach kościoła i wieże pokryto blachą miedzianą. W 1996 r. wykonano osuszenie obiektu i wymieniono tynki zewnętrzne. W latach 2007-2008 r. trwał remont więźby dachowej. W 2010 wymieniono stolarkę okienną w kościele, w 2011 zabezpieczono przed wilgocią zespół klasztorny, natomiast w latach 2012-2013 trwały prace renowacyjne przy malowaniu fasady kościoła. Stan zachowania obiektu dostateczny. W niezadowolającym stanie są zawilgocone elewacje budynku oraz malowidła we wnękach pomiędzy wieżami. Wskazane założenie instalacji przeciwpożarowej.

Klasztor zbudowany został w 2 poł. XV w. z fundacji Jana Hinczy z Rogowa, starosty kolskiego i kasztelana sieradzkiego. Budynek niszczoney wylewami Warty, odbudowywany z zachowaniem gotyckich murów w l. 1755- 1764.

Ściany murowane z cegły pełnej na zaprawie wapiennej. Na obu kondygnacjach od strony dziedzińca korytarz sklepiony kolebkowo-krzyżowo. W pomieszczeniach kolebki z lunetami, w niektórych z geometryczną dekoracją stiukową. Więźba dachowa drewniana, konstrukcji krokwiowo-stolcowej. Pokrycie dachu - blacha miedziana. Klasztor zbudowany na planie zbliżonym do kwadratu z wirydarzem pośrodku. Naroże północno-wschodnie przylega do wieży kościoła. Między nawą kościoła a wschodnim skrzydłem klasztoru zamknięty dziedziniec. Wejście do klasztoru od strony północnej, gospodarcze od południa. Bryła zwarta, dwukondygnacyjowa, nakryta dachami dwuspadowymi i czterospadowym na skrzydle zachodnim. Z zewnątrz naroża skrzydła południowego oszkarpowane. W skrzydle wschodnim pojedyncze szkarpy od strony wirydarza i dziedzińca.

W l. 1957-58 trwał remont klasztoru, w l. 1984-88 uzupełniono i częściowo wymieniono pokrycie dachowe, w latach 2007-08 przeprowadzono remont więźby i kolejną wymianę pokrycia. W 2009 r. wymieniono stolarkę okienną w klasztorze, w 2011 zabezpieczono przed wilgocią zespół klasztorny a następnie w latach 2012-2013 zaplanowano malowanie elewacji klasztoru. Obecnie klasztor, po remoncie elewacji, znajduje się w dobrym stanie technicznym.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA EWANGELICKO-AUGSBURSKIEGO, ul. Sienkiewicza 5.
Właściciel: Parafia Ewangelicko-Augsburska w Koninie.

a. kościół, mur., 1882-1883, arch. Bronisław Schuppe.

b. pastorówka, ob. Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna, mur., 1902-1903, cz. przeb. 1923.

Rej. Zab.: 450/191 z dn. 17.10.1990 r.

Kościół wybudowany w 1883 r., neogotycki. Ściany murowane, z cegły, nietynkowane. Kościół jednonawowy, na planie wydłużonego prostokąta, z wieżą na rzucie kwadratu od strony południowej i niewielką zakrystią od strony północnej. Dachy dwuspadowe, nad wieżą dach łamany, z wieloboczną iglicą. Elewacje boczne nawy pięciosiowe, z wysokimi ostrołuczными oknami oddzielonymi ceglanyimi pilastrami, zwieńczonymi fryzem arkadkowym. W narożach nawy sterczyny. Budynek

zniszczony podczas II wojny światowej, remontowany w latach 1946, 1954, 1984, gruntowny remont - w 1998 r.

Niewłaściwy sposób odprowadzania wody opadowej powoduje zawilgocenia muru, szczególnie po stronie wschodniej, gdzie w narożach widoczna jest korozja cegieł i ubytki w murze. Niewielkie spękania muru zlokalizowane są ponad głównym wejściem do kościoła. Uporządkowania wymaga teren wokół kościoła, m.in. wykonana obecnie z ahistorycznej kostki nawierzchnia przed głównym wejściem.

Pastorówka wybudowana w l. 1902-1903, w kształcie nawiązującym do klasycyzmu. W l. 1918-1922 mieścił się w niej polski urząd pocztowy, od 1923 r. do 1945 r.- ponownie pastorówka. Po 1945 r. użytkowana przez organizacje społeczne, od 1956 przez Powiatową, a później Powiatową i Miejską Bibliotekę Publiczną w Kole. Od 1976 r. ponownie stanowi własność parafii ewangelicko-augsburskiej w Koninie, która użytkuje pojedyncze pomieszczenia.

Budynek murowany, tynkowany, dach dwuspadowy, kryty blachą. Budynek na rzucie prostokąta, z wspartym na czterech filarach portykiem pośrodku przedniej i niewielkim ryzalitem mieszczącym klatkę schodową pośrodku tylnej elewacji. Dłuższe elewacje siedmioosiowe, o boniowanych narożach. Boczne – zachodnia trzyosiowa, wschodnia przesłonięta przybudówką. Okna zamknięte łukiem płaskim, w stiukowych profilowanych opaskach z kluczem. Częściowo zachowana drewniana stolarka okienna. Remonty przeprowadzano w l. 1923-1927 i 1929 - remonty adaptacyjne, pokrycie nowym dachem, w 1977 – malowanie elewacji, 1978 – naprawa dachu, 1979 – podniesienie podłóg w części pomieszczeń przyziemia, 1982 – zmiana oświetlenia wewnątrz budynku, 1983 – pokrycie dachu papą, 1985 – remont dachu, rozebranie pieców, założenie lokalnego c.o. , założenie kanalizacji, 1986 – malowanie elewacji i wewnątrz, 1989 – wymiana stolarki okiennej (6 dużych okien i 2 małe), wymiana rynien, 1992 – malowanie wewnątrz.

Ogólny stan zachowania budynku jest dobry. Odnowienia wymagają elewacje - szczególnie od strony północnej widoczne są zawilgocenia; a tynki oraz pokrywa malarska są w złym stanie. Wskazane jest zachowanie istniejącej oryginalnej stolarki okiennej a także jej odnowienie, tak jak i okien z 1989 r.

KAPLICA CMENTARNA pw. Przemienienia Pańskiego, ul. Poniatowskiego, mur., 1905. Właściciel: Parafia Rzymskokatolicka Podwyższenia Świętego Krzyża w Kole.
Rej. Zab.: 460/201 z dn. 7.05.1991 r.

Wybudowana w 1905, neogotycka, jako kościół p.w. Przemienienia Pańskiego. Budynek murowany z cegły, nietynkowany. Dach dwuspadowy, pokryty dachówką karpiówką, zaś blachą na sygnaturce. Kaplica na rzucie prostokąta z dobudowaną od północy wieloboczną apsydą o bryle jednokondygnacyjnej. W bocznych elewacjach ostrołukowe biforium, okna prezbiterium wysokie i wąskie, oddzielone szkarpami. Przy elewacji szczytowej i przy prezbiterium – neogotyckie portale wejściowe. W roku 1974 przeprowadzono remont kapitalny, wymurowano schody zewnętrzne. W roku 1991 zakonserwowano więźbę dachową preparatem grzybobójczym. Obiekt znajduje się w dobrym stanie technicznym.

Kaplica cmentarna pw. Przemienienia Pańskiego

CMENTARZ EWANGELICKO-AUGSBURSKI. ul. Poniatowskiego, 2 poł. XIX w.
Właściciel: Parafia Ewangelicko-Augsburska w Koninie.

Rej. Zab.: 536/277 z dn. 23.11.1998 r.

Założony w 1 poł XIX w. Ogrodzony murem z cegieł, z neogotycką bramą z ostrołukowym przejazdem i dwoma furtami po bokach. W bramie kute, żelazne kraty. Najstarszy istniejący nagrobek pochodzi z 1881 r. i należy do Emanuela Gottfrida Hoffmana. Układ cmentarza w całości dobry, kwater nieregularny. Istniejący starodrzew zdrowy, wymaga okresowych prac pielęgnacyjnych.

Układ przestrzenny cmentarza zachowany. Remontu wymagają poszczególne nagrobki oraz fragmenty ogrodzenia. Wskazane jest wykonanie inwentaryzacji nagrobków.

RATUSZ, mur., ok. 1390, restaurowany 1782, gruntownie przebudowany 1835-1837, proj. Józef Kuczyński. Właściciel: Gmina Miejska Koło.

Rej. Zab.: 376 z dn. 17.01.1953 r.

Ratusz - zbudowany ok. 1390 r., restaurowany w 1782 r., gruntownie przebudowany ok. 1815 r. w wyniku czego obiekt uzyskał wystrój klasycystyczny. Dobudowano wtedy portyk oraz dwie oficyny, a założenie zamknięto wysokim murem, tworząc kompleks zabudowy z wewnętrznym dziedzińcem. Nienaruszona pozostała gotycka wieża. W l. 1835-37 gruntownie przebudowany. Remont i odbudowa skrzydła północnego zrealizowano w 1851-53 r. W roku 1914 rozbudowano skrzydła północne. W l. 1945-1984 w ratuszu mieściła się siedziba władz miejskich. W maju 1987 r. runęła wieża ratuszowa, niszcząc ok. połowę korpusu budynku głównego

Budynek na planie zbliżonym do kwadratu, z dziedzińcem zamkniętym ścianą kurtynową po stronie zachodniej. Bryła zwarta, dwukondygnacyjowa, nakryta dachami kilkupołaciowymi. Budynek w części podpiwniczony, z wieżą po stronie północnej, przechodzącą w górnych kondygnacjach w ośmiobok.

W roku 1989 rozpoczęto odbudowę ratusza. W roku 2000 zakończono odbudowę wieży. W roku 2003 podjęto decyzję o odbudowie skrzydeł ratusza, które z kolei rozbudowano w 2008 r.

Budynek w dobrym stanie. Mury odbudowanej wieży silnie zasolone, wymagają konserwacji.

BUDYNEK URZĘDU POWIATOWEGO, ob. Urząd Miejski, ul. Mickiewicza 12, mur., 1883, arch. J. Chrzanowski. Właściciel: Gmina Miejska Koło.

Rej. Zab.: 458/199 z dn. 7.05.1991.

Budynek zbudowany w 1883 r. Początkowo siedziba państwowych urzędów i żandarmerii, od 2001 r. siedziba Urzędu Miejskiego. Ściany murowane z cegły, dach dwuspadowy. Budynek na rzucie prostokąta, z ryzalitami pośrodku dłuższych elewacji – nad frontowym szczyt schodkowy. Dwupiętrowy, na wysokich piwnicach. Elewacja frontowa i tylna trzynastoosiowa, boczne – trzyosiowe. Otwory okienne prostokątne, na pierwszym piętrze z naczółkiem prostym, wyżej – z wygiętym w łuk. Elewacje dzielone ceglаныmi fryzami, pod okapem fryz arkadkowy.

W latach siedemdziesiątych odnowiono konstrukcję dachową. W l. 1998- 2001 przeprowadzono remont kapitalny obiektu

Budynek znajduje się w dobrym stanie technicznym.

ZESPÓŁ WILLI „Sejmik”, ul. Mickiewicza 27, późn. siedziba Sejmiku Powiatowego, ob. internat Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego. Właściciel: Powiat Kolski.

a. willa, mur., 4 ćw. XIX, remont. 1957 – 1980,

b. ogrodzenie z bramą, mur. – żel., pocz. XIX.

Rej. Zab.: 459/200 z d. 7.05.1991.

Zbudowana w latach 1880-1890, do lat dwudziestych XX w. własność H. Krauza, w latach 1921 – 29 dr med. Henryka Fiałkowskiego, później willa należała do powiatu kolskiego i użytkowana była jako siedziba sejmiku. Po wojnie mieściła się tam Szkoła Podstawowa, Wydział Oświaty oraz Biblioteka Publiczna, zaś od 1980 r. internat Specjalnego Ośrodka Szkolno- Wychowawczego.

Budynek murowany z cegły, tynkowany. Założony na rzucie prostokąta, z trójosiowymi ryzalitami pośrodku dłuższych elewacji. Willa dwupiętrowa, na wysokich piwnicach, przykryta dachem dwuspadowym, daszki nad ryzalitami dwuspadowe, o kalenicy prostopadłej do głównej. Od strony południowej przylega parterowa przybudówka ze schodami, przed frontowym ryzalitem znajduje się taras. Elewacje o boniowanych narożach, okna prostokątne, w stiukowych opaskach, górne zwieńczone trójkątnymi naczółkami. Willa utrzymana w stylu neoklasycystycznym. Budynek otoczony murowanym ogrodzeniem z żelazną kratą. W l. 1975-80 wykonano remont kapitalny oraz odnowiono konstrukcję dachową.

Obiekt znajduje się w dość dobrym stanie technicznym. Odnowienia wymagają elewacje budynku, a także zachowana drewniana stolarka okienna.

DOM ul. Stary Rynek 10 (ul. Grodzka 2) , mur., 2 poł. XIX, przebud. 1920, remont 1998. Właściciel prywatny.

Rej. Zab.: 533/274 z dn. 14.10.1998 r.

Zbudowany w 2 poł. XIX w., murowany; położony w południowo-zachodnim narożniku rynku, usytuowany do niego kalenicowo. Budynek dwukondygnacyjny, kryty dachem naczółkowym. Elewacja od strony rynku cztero-, od strony ul. Grodzkiej pięcioosiowa. Otwory okienne prostokątne, w stiukowych opaskach. Elewacje gładkie, tynkowane. Wejście od strony rynku poprzedzone schodkami. Zmodernizowany parter pełni ob. funkcje usługowe. W 1998 roku przeprowadzono remont kapitalny obiektu obejmujący m.in. wymianę pokrycia dachu, naprawę elewacji, wymianę stolarki okiennej i drzwiowej.

W złym stanie są zewnętrzne tynki i elewacje budynku.

DOM ul. Stary Rynek 26, mur., 1887. Właściciel prywatny.
Rej. Zab.: 470/211 z dn. 17.02.1992 r.

Zbudowana w poł. XIX w., do II wojny światowej stanowiła własność rodziny Marii Jaźwińskiej. Na parterze znajdowała się wówczas restauracja, II piętro zajmował hotel. Po 1945 roku w kamienicy mieściły się Średnia Szkoła Sztuk Plastycznych, potem hotel WPGT „Kontur” w Koninie. Budynek na planie litery L, ze ściętym narożnikiem, usytuowany w północnej części wschodniej pierzei rynkowej, przynależne oficyny sięgają ul. Kajki.

Ściany murowane z cegły ceramicznej, otynkowane. Budynek trójkondygnacyjny, z elewacjami o klasycyzującym wystroju. Otwory okienne prostokątne, w profilowanych opaskach, zwieńczone prostymi (elewacja północna) lub giętymi naczółkami (elewacja zachodnia).

W latach siedemdziesiątych odnowiono elewację, wymieniono część belek konstrukcji dachowej. Po pożarze w 2012 r. stan techniczny budynku jest bardzo zły – wypalona została konstrukcja dachowa oraz poddasze, a przy braku prowizorycznego przekrycia obiekt narażony jest na ciągle zamakanie i dalsze zniszczenia. Wymaga pilnego, całkowitego remontu. W złym stanie są także przyległe oficyny, przejazd bramny na tyłach podwórza itp.

ZESPÓŁ D. FABRYKI FAJANSU I PORCELANY FREUDENREICHÓW
Rej. Zab. A-484/225 z 15.03.1993 r. Właściciele prywatni.

Powstała w 1842 r. Fabryka Fajansu i Porcelany była kontynuacją tradycji rzemiosła ceramicznego w Kole. Założycielem fabryki był Jozef Freudenreich - kupiec i przedsiębiorca oraz posiadacz ziemski (Plewiska koło Poznania), fabryka do 1939 r. pozostawała w rękach rodziny, do 1945 zajęta przez zarząd niemiecki. W 1945 r. została upaństwowiona.

Fabryka fajansu w latach 1940-1945

(repr. za: K. Witkowski, *Koło na dawnej pocztówce*, Koło 2009)

A. FABRYKA – PIECOWNIA, ob. sklep, ul Sienkiewicza 9, mur., 1 poł. XIX. Właściciel prywatny.

Budynek powstał w trzeciej ćw. XIX w. Rozbudowany przed 1887 r. wzdłuż ul. Sienkiewicza do wymiarów obecnych. Ujednolicenie bryły nastąpiło w latach 50. XX w. Ściany murowane z cegły pełnej na wążku krzyżowym, tynkowane. Budynek posadowiony na planie prostokąta, ze ściętym narożnikiem płn. i ryzalitem w elewacji pld.-zach. przy narożniku południowym. Bryła zwarta, dwukondygnacyjowa, dach dwuspadowy kryty papą. Obecnie obiekt handlowy. Stan dobry.

B. MALARNIA, ob. magazyn, ul. Zielona, mur., 3 ćw. XIX. Właściciel prywatny.

Wybudowana przed 1887 r., pierwotnie dwupiętrowa. W okresie dwudziestolecia międzywojennego wyłączona z produkcji i przekazana do dyspozycji szkolnictwa. Po wojnie obniżona o jedną kondygnację w 1959 r. Ściany z cegły pełnej na wążku krzyżowym. Budynek na planie wydłużonego prostokąta, kryty dachem dwuspadowym. Obecnie obiekt handlowy stanowiący własność prywatną. Stan dobry.

C. PRZEROBOWNIA MAS I ODLEWNA WYROBÓW, ob. fabryka fajansu, ul. Sienkiewicza, mur., 3 ćw. XIX.

Obiekt wybudowany przed 1887 rokiem. Pierwotnie parterowy. Nadbudowany i rozbudowany w pierwszej połowie XX w. Ściany z cegły pełnej tynkowane. Dach dwuspadowy i łamany. Bryła zwarta, dwuczłonowa, dwu- i trzykondygnacyjna. Obecnie obiekt handlowy. Stan dobry.

DOM – WILLA WŁAŚCICIELA, ul. Sienkiewicza 7, mur., 1912. Właściciel prywatny. Rej. Zab.: A-536/277 z dn. 21.12.1998 r.

Zbudowana w roku 1912 przez ówczesnego właściciela Fabryki Fajansu i Porcelany Czesława Freudenreicha. Projektantem willi był inżynier architekt Zygmunt Lindner. Podczas wojny fabryka znajdowała się pod zarządem niemieckim. Po wojnie willę upaństwowiono, mieścił się w niej internat Technikum Ekonomicznego. Od 1997 r. własność prywatna.

Ściany murowane z cegły pełnej, na zaprawie wapiennej, otynkowane. Budynek posadowiony na planie prostokąta, z piętrowym ryzalitem od strony wschodniej i prostokątną dobudówką od strony północnej. Willa jednokondygnacyjna na wysokim cokole, dach wielopołaciowy, nad częścią budynku mansardowy. W 1950 r. przeprowadzono remont i adaptację pomieszczeń na internat. W 1998 r. rozpoczęto remont kapitalny obiektu. Obecnie budynek w dobrym stanie technicznym.

SPICHLERZ, ul. Żelazna 8, drewniany, XVIII/XIX. Właściciel prywatny.
Rej. Zab.: 342 z dn. 22.09.1950 r.

Zbudowany na pocz. XIX w., jako element zespołu składającego się z ponad dwudziestu spichlerzy rozmieszczonych na lewym brzegu wschodniej odnogi rzeki Warty – obecnie jedyny jego zachowany element. Do II wojny światowej własność prywatna, po 1945 r. państwowa, obecnie ponownie prywatna.

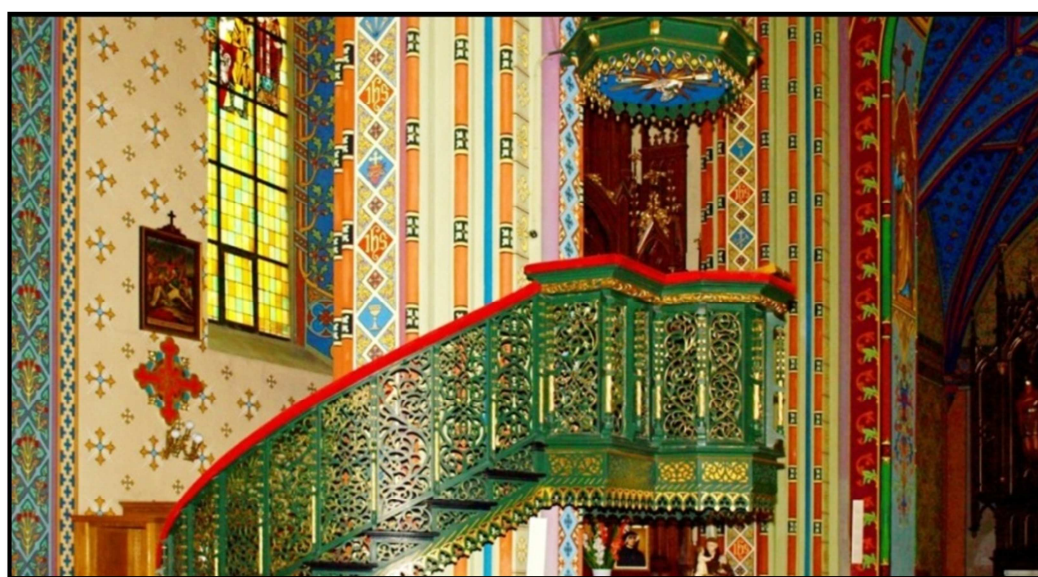
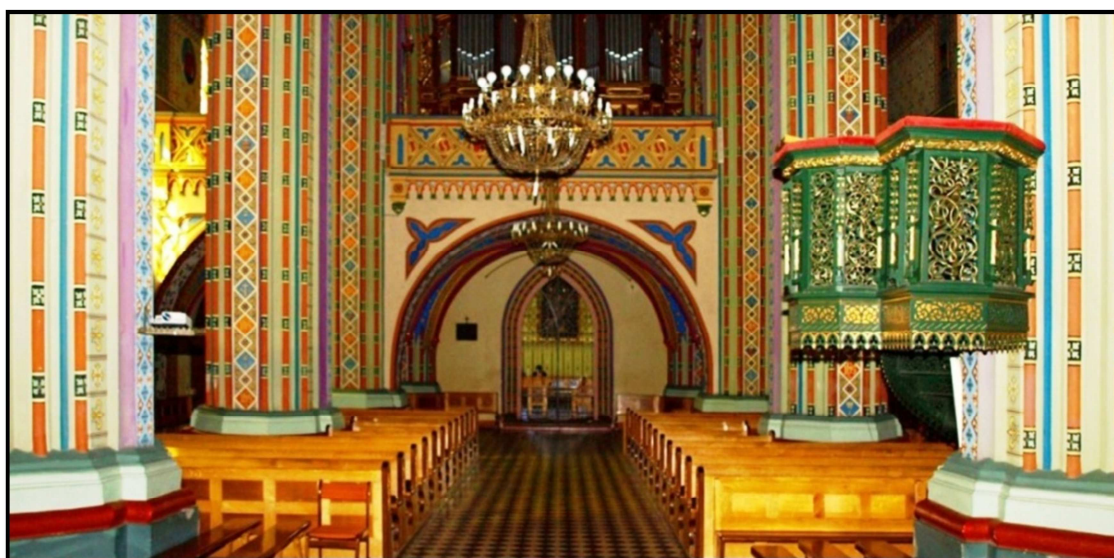
Ściany zbudowane z belek drewnianych na tzw. sumik i łąkę. Budynek posadowiony na planie wydłużonego prostokąta, dwukondygnacyjny, przykryty dachem polskim łamanym.. Poszczególne elementy konstrukcji wymieniane podczas kolejnych remontów. W latach 2002-2003 przeprowadzono remont kapitalny obiektu.
 Stan techniczny dobry.

6.2.2 Zabytki wpisane do rejestru zabytków ruchomych

- wyposażenie kościoła parafialnego pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, Rej. Zab. nr B/91/37 z dn. 8.10.1999 r.

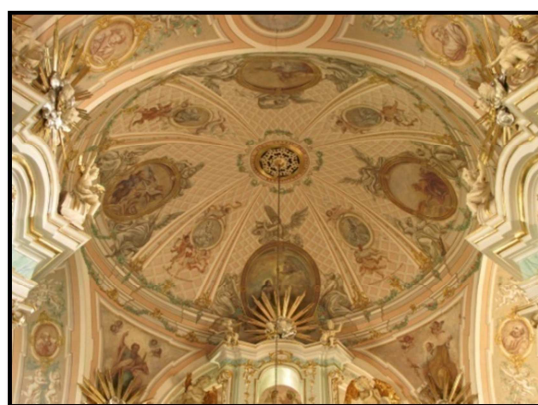
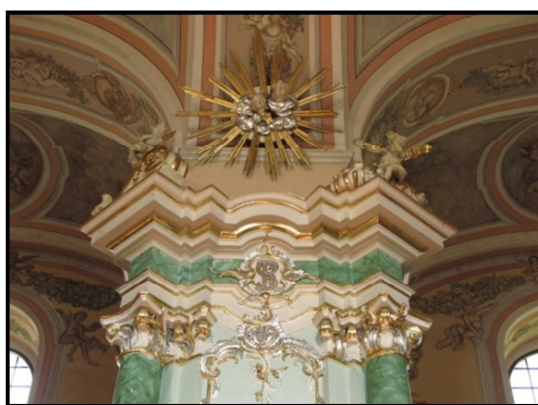
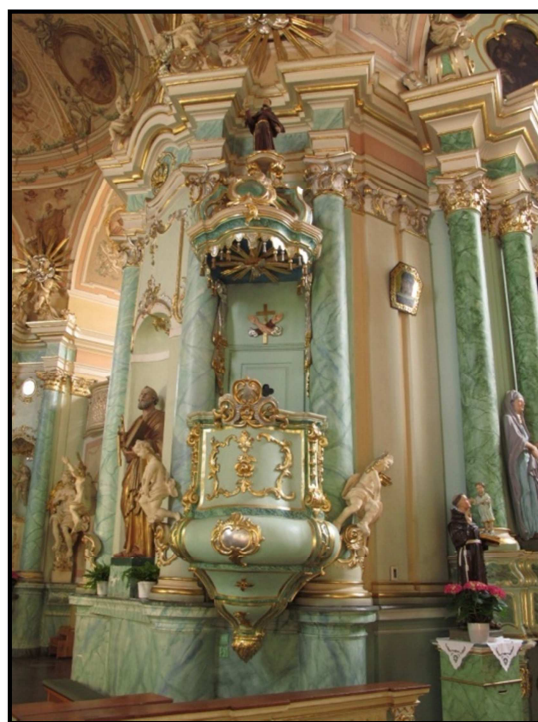
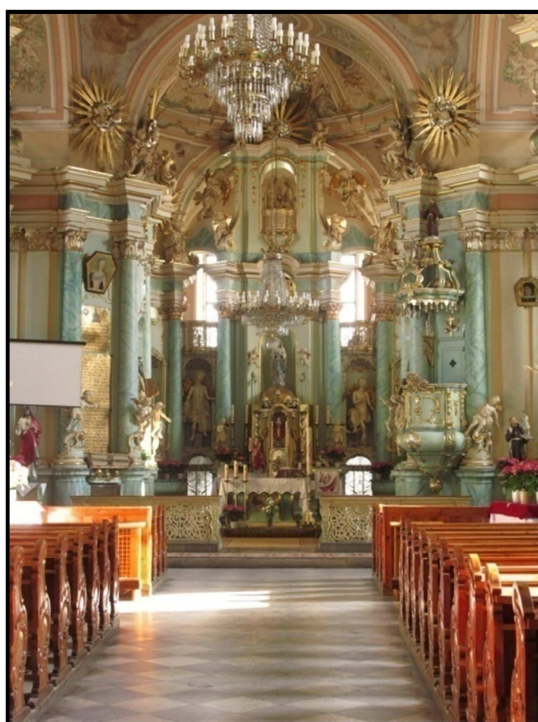
– w wyposażeniu kościoła znajduje się 29 obiektów wpisanych do rejestru zabytków, natomiast pozostałe znajdują się w ewidencji. Polichromia, ołtarze, ambona, prospekt organowy to wystrój w stylu neogotyckim, który nadano kościołowi w XIX w. Z okresów wcześniejszych należy wymienić gotycką kamienną płytę nagrobną Jana z Garbowa i drzwi do zakrystii. Obiekty neogotyckie restaurowano w latach 70. i 80. XX w. Stan zachowania pozostałych zabytków ruchomych jest dobry.

Widok nawy głównej w stronę chóru oraz ambona (fot. za: www.kolo.pl)

• **wyposażenie klasztoru i kościoła pw. Nawiedzenia NMP OO. Bernardynów, Rej. Zab. nr B/93/39 z dn. 26.10.1993 r.**

– na wyposażenie składa się 114 obiektów wpisanych do rejestru oraz 200 ujętych w ewidencji. Wyposażenie kościoła jest jednorodne stylistycznie, wiąże się z rozbudową zespołu klasztornego w XVIII w. Bogate i różnorodne wyposażenia kościoła i klasztoru stanowi: barokowo-rokokowa polichromia, liczne ołtarze, ambona, prospekt organowy. W latach 1989-1993 przeprowadzono pełną konserwację i restaurację polichromii oraz wyposażenia kościoła. Stan zachowania obiektów dobry.

muzeum technik ceramicznych
w Koło

Ponadto zabytki ruchome, materialne ślady przeszłości, gromadzone i otaczane opieką są w **Muzeum Technik Ceramicznych** – samorządowej instytucji kultury Gminy Miejskiej Koło. Zasadniczą część kolekcji ceramiki zgromadzonej w kolskim muzeum stanowią wyroby miejscowej fabryki fajansu, wyprodukowane na przestrzeni ponad 150 lat jej istnienia. Placówka posiada w swych zbiorach również kilkaset obiektów pochodzących z innych wytwórni, w tym z kilkudziesięciu polskich manufaktur i fabryk z terenów dzisiejszej Polski, a także cenne i rzadkie produkty z wytwórni zakładanych na terenach wcielonych drogą kolejnych rozbiorów do Rosji, a znajdujących się obecnie w granicach Ukrainy.

6.2.3. Ochrona zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego

Większość obszaru miasta Koło posiada opracowane i uchwalone miejscowe plan zagospodarowania przestrzennego. Są to akty prawa miejscowego zawierające szczegółowe zapisy wynikające również z potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustalenia dotyczą przede wszystkim zabytkowych obszarów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ujętych w gminnej ewidencji zabytków (dawniej w ewidencji WKZ) a także stanowisk archeologicznych.

W *Planach* wyszczególniono następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

- strefa ochrony konserwatorskiej obejmująca obszar Starego Miasta w zakresie:
 - a) układu urbanistycznego z XIV w. do k. XVIII w. i 1828 r. – 1827 r. do k. XIX w.
Rejestr Zabytków: 31/384 z dn. 26.07.1951 r.;
 - b) nawarstwień kulturowych miasta Koła;
- strefa ochrony konserwatorskiej „B”, ochrony zasadniczych elementów rozplanowania i zabytkowych elementów przestrzennych; strefa ochrony archeologicznej; strefa obserwacji archeologicznej – określono ich granice na rysunku planu stanowiącego załącznik uchwały nr XLVII/337/2006 Rady Miejskiej w Kole z dnia 28.02.2006 r. ws. m.p.z.p. miasta Koła w rejonie ulic: Toruńska, Sienkiewicza, Jana Pawła II, Blizna, Kolejowa (ul. Toruńska, Garncarska)

W miejscowych planach obok obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji uwzględniono również ochronę dóbr kultury współczesnej. Za takie dobro uznano obiekt kościoła pw. Matki Bożej Częstochowskiej wybudowany w latach 80. XX w., z inicjatywy księdza Stanisława Opałko, w formie wielościanu symbolizującego barkę z wieżami w formie masztów. Ustalono ochronę formy architektonicznej obiektu zrealizowanego wg projektu architekta Aleksandra Holasa. Zakazano wprowadzania zmian formy architektonicznej głównej bryły budynku.

Postuluje się by w przypadku opracowywania zmian do m.p.z.p. zweryfikować obiekty widniejące w gminnej ewidencji zabytków, a także zweryfikować dane adresowe. W perspektywie kilku lat należy również ujednoczyć formę zapisów odnoszących się do stref ochrony konserwatorskiej.

6.3. Zabytki ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ)

Miasto Koło posiada Gminną Ewidencję Zabytków, zaktualizowaną w maju 2013 r. Znajduje się w niej obecnie 213 obiektów. Względem poprzedniego stanu (2009 r.) 33 obiekty zostały z niej usunięte (na skutek utraty wartości zabytkowych, nieodwracalnej przebudowy lub całkowitej rozbiórki), natomiast w ramach aktualizacji objęto ochroną 6 nowych obiektów.

Ponadto Miasto Koło posiada Gminną Ewidencję Zabytków Archeologicznych opracowaną w 2011 r., w której znajduje się 17 stanowisk archeologicznych.

GEZ stanowi podstawę do sporządzania niniejszego *Programu* oraz do ustalania zapisów w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz form ochrony zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Nie jest to dokument zamknięty i powinien podlegać okresowej aktualizacji, polegającej m.in. na uzupełnianiu jej o kolejne budynki oraz na wykreśleniu z Ewidencji obiektów nieistniejących, zdegradowanych oraz gruntownie przebudowanych (zmiana bryły budynku, układu i wielkości otworów okiennych, skucie wystroju elewacji itp.).

Po nowelizacji *ustawy o ochronie zabytków* w 2010 r. zmienił się charakter prawny Gminnej Ewidencja Zabytków, z materiału wyłącznie informacyjno-dokumentacyjnego na materiał stanowiący podstawę ochrony zabytków w ustawowych jej formach. Ewidencja powinna uwzględniać zabytki wpisane do rejestru, ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz inne zabytki nieruchome wyznaczone przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zmiany w Gminnej Ewidencji Zabytków nie powodują nieważności ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami. Przy obiektach ujętych w ewidencji zabytków oraz posiadających zapisy w m.p.z.p. ochronie zazwyczaj podlega forma architektoniczna obiektu (gabaryty wysokościowe, forma dachu i rodzaj pokrycia, kompozycja i wystrój elewacji, forma stolarki okiennej i drzwiowej).

Wykaz zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków (stan na maj 2013 r.) zamieszczony jest w Załączniku nr 1 do *Programu*.

6.4. Dziedzictwo archeologiczne gminy³

Obszar miasta Koła został rozpoznany archeologicznie w ramach AZP – Archeologicznego Zdjęcia Polski w latach 1983-1986. Na terenie miasta Koła zewidencjonowano 17 stanowisk archeologicznych, na które składają się 28 fakty osadnicze (aktualny stan na 2013 r.). Na terenie miasta Koła brak jest natomiast stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

Stan rozpoznania osadnictwa pradziejowego na terenie miasta Koła jest niewystarczający. Dotychczas zarejestrowano 17 stanowisk archeologicznych w granicach administracyjnych miasta. Odkryto je w drodze badań, głównie powierzchniowych i nielicznych badań wykopaliskowych. Realizacja programu AZP charakteryzowała się dużym stopniem trudności ze względu na zaawansowane prace budowlane (ogrodzenia dużych partii ziemi) i niedostępność części terenu do badań (ogrody przydomowe, teren elektrowni); stąd obraz osadnictwa na terenie miasta pozostaje w dysproporcji do otaczających miejscowości.

Początki kształtowania się osadnictwa grup ludzkich na terenie miasta sięgają paleolitu (znaleziska kilku wytworów krzemiennych, niestety bez dokładnej lokalizacji). Z następnej epoki kamienia– mezolitu - znany dotychczas 4 stanowiska. Neolit (młodsza epoka kamienia) przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp. Pierwsze znane skupiska ludzkie z okresu neolitu (młodsza epoka kamienia) na terenie miasta Koła wiążą się z kulturą pucharów lejkowatych. Warto zauważyć, że zagęszczenie stanowisk tej kultury widoczne jest w dolinie Warty. W najbliższej okolicy Koła zarejestrowano dotychczas kilka skupisk liczących po kilka stanowisk tej kultury. Położone są one w dolinie Warty na zalesionych obecnie wydmach należących do Dzieraw i Ruskowa. Z tym ostatnim skupiskiem wiąże się niewątpliwie jedno stanowisko kultury pucharów lejkowatych odkryte w Kole.

Wzrost osadnictwa widoczny jest natomiast w okresie brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać na ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy. Skupiska osadnicze tej kultury w pobliżu miasta Koła liczą kilkadziesiąt punktów. Niestety, mało charakterystyczny materiał, pochodzący w większości z badań powierzchniowych, nie pozwala na ściślejsze datowanie. Największe koncentracje stanowisk kultury łużyckiej obserwujemy w pobliżu południowych granic miasta. Do tych skupisk można przypisać również konkretne cmentarzyska, z których korzystali okoliczni mieszkańcy. Pierwsze z nich odkryte zostało przypadkowo na przełomie XIX i XX wieku w trakcie wybierania piasku (obecnie zbiory te znajdują się w Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim).

³ Na podstawie „Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miejskiej Koło na lata 2009-2012”

Stanowisko to badano szerzej w 2006 roku i datowano na IV okres epoki brązu. Drugie z nich, silnie zniszczone, odkryto w 2000 roku przy ulicy Św. Bogumiła. Datowane jest na V okres epoki brązu.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne. W pierwszym okresie epoki żelaza (okres halszacki) następuje znaczny rozkwit kultury łużyckiej. Na ten okres nie zarejestrowano dotychczas w Kole stanowisk pewnie datowanych, ale w pobliskich Dzierawach takie stwierdzono. Pod koniec okresu halszackiego rozpoczyna się jednak stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytnim wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Osłabiona ludność kultury łużyckiej była stopniowo podbijana lub kolonizowana przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską. Na terenie miasta Koła nie zidentyfikowano dotychczas stanowisk archeologicznych związanych z tą kulturą. Najbliższe cmentarzysko kultury pomorskiej odkryto w Chełmnie, gmina Dąbie.

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednoczenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich. W Kole notujemy tylko 4, a w pobliżu miasta kilkadziesiąt stanowisk tej kultury. Najbliższe cmentarzysko znane jest z terenów Kościelca. Warto tutaj wspomnieć, że niektórzy badacze rekonstruują przebieg tzw. szlaku bursztynowego wzdłuż Prosny do Warty i dalej na północ lub też na północny - wschód od Kalisza do Koła. Wydaje się jednak, że Koło znajdowało się na uboczu szlaku bursztynowego. Znalezione jedynie pojedyncze importy rzymskie w postaci fragmentów ceramiki *terra sigillata* czy monet rzymskich.

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie z załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich. Dotychczas nie udało się stwierdzić ciągłości osadnictwa w okolicach Koła.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. W okolicy Koła nie udało się dotychczas zidentyfikować osad datowanych w ramach VI-IX wieku. Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załóżki przyszłych miast. Widoczne jest kilka faz powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce

zachodniej i południowozachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego. Najbliższy teren miasta Koła, gród (jeszcze z czasów plemiennych) znajdował się w Dobrowie (gmina Kościelec). W czasach piastowskich nie pojawił się w okolicach Koła ważniejszy ośrodek grodowy. W okresie tym duże znaczenie miała dolina środkowej Warty. Była to jedna z ważnych arterii komunikacyjnych umożliwiających powiązanie grodów między sobą oraz teren przepraw na lądowych szlakach handlowych i militarnych. Niewątpliwie był to istotny bodziec do rozwoju osadnictwa w okolicach Koła i innych miejsc przeprawowych, jak na przykład Kościelec. Właśnie Kościelec stał się w następnych stuleciach centrum, wokół którego skupiła się sieć osadnicza. Powstały wówczas liczne osady (niektóre liczące po kilkanaście hektarów) skupiające się wzdłuż rzeki Kiełbaski.

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom, wzrastającym wraz z rozwojem techniki oraz intensyfikacją działalności przemysłowej i rolniczej. Również przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W myśl art. 6 ust. 1 pkt. 3) *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania, wszystkie zabytki archeologiczne. Zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na podstawie badań powierzchniowych i nie musi odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ obiekty archeologiczne mogą zalegać także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej zasięgu stanowiska.

W celu ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, ujętych w ewidencji lub przeznaczonych do zewidencjonowania, objętych ochroną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach o inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi wymagane jest uzyskanie pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie prac archeologicznych, których zakres WWKZ określa drogą decyzji (zgodnie z art. 31 ust. 2 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.* Dz.U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.).

Ochronie konserwatorskiej podlegają wszystkie zewidencjonowane stanowiska archeologiczne oraz strefy ich występowania⁴. Część stanowisk archeologicznych na terenie miasta Koła to stanowiska archiwalne, znane jedynie z literatury bądź starszych badań, których lokalizacji nie udało się ustalić.

Z uwagi na niepełną wiedzę na temat stanowisk archeologicznych na terenie miasta, niezbędna jest weryfikacja posiadanych informacji. Aby prawidłowo rozpoznać teren zachodzi konieczność kontynuowania rozpoznawczych badań powierzchniowo – sondażowych na terenach inwestycji szerokopłaszczyznowych. Konieczne jest także prowadzenia nadzorów archeologicznych na całym terenie podczas trwania prac ziemnych związanych z odhumusowywaniem terenu.

⁴ Cyt za: „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Koło”.

7. Analiza szans i zagrożeń dla środowiska kulturowego Miasta Koło

W celu określenia priorytetów i kierunków działań *Programu Opieki nad Zabytkami* oraz możliwości w zakresie ochrony zabytków miasta Koło opracowano analizę SWOT (**S**trengths, **W**eaknesses, **O**pportunities, **T**hreats). Określono w niej słabe i mocne strony (czynniki wewnętrzne) oraz szanse i zagrożenia (czynniki zewnętrzne) mające realny wpływ na stan dziedzictwa kulturowego miasta i perspektywy jego ochrony. Pod uwagę wzięto czynniki oddziałujące nie tylko na same zabytki i ich bezpośrednie otoczenia, ale też na promocję miasta, turystykę, przyrodę.

MOCNE STRONY ŚRODOWISKA KULTUROWEGO

- zachowany w znacznym stopniu historyczny układ starego miasta;
- liczne zabytki o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym (zabytkowe zespoły i pojedyncze obiekty);
- bogata tradycja produkcji ceramicznej, zachowane budynki związane z dawną fabryką fajansu Freudenreichów;
- wysokie walory środowiska przyrodniczego (starorzecze Warty z korytarzem ekologicznym, liczne parki miejskie);
- aktywna działalność instytucji kulturalnych na terenie miasta (Muzeum Techniki Ceramicznych) oraz organizacji pozarządowych;
- zachowany zespół nieprzebudowanej historycznej zabudowy wzdłuż ulicy Garncarskiej
- dobre oznakowanie atrakcji turystycznych miasta;
- korzystne położenie komunikacyjne dla rozwoju turystyki (droga krajowa nr 92 Poznań-Warszawa; linia kolejowa nr 3, Warszawa-Frankfurt n/Odrą, bliskość autostrady A2);
- odbudowa ratusza miejskiego i zagospodarowanie bezpośredniego otoczenia;
- remont i modernizacja obiektu przy ul. Mickiewicza 12 (Urząd Miejski);
- opracowanie konserwatorsko-urbanistyczne rewaloryzacji układu staromiejskiego;

SŁABE STRONY ŚRODOWISKA KULTUROWEGO

- niezadowalający stan techniczny obiektów zabytkowych;
- degradacja substancji zabytkowej na terenie Starego Miasta, utrata dominującej roli historycznego centrum;
- rozproszenie funkcji kulturowych, społecznych i administracyjnych miasta
- nieład przestrzenny i architektoniczny;
- chaos wizualny spowodowany agresywnymi reklamami na elewacjach i nieuporządkowaną, dowolną kolorystyką budynków;
- brak świadomej dbałości mieszkańców o wygląd miasta, porządek i estetykę kamienic;
- niekontrolowane przebudowy i remonty obiektów zabytkowych – samowola budowlana;

- niewystarczająca promocja regionu;
- duże natężenie ruchu tranzytowego (np. Stare Miasto);
- obniżony poziom wód gruntowych oraz drgania gruntu spowodowane ruchem drogowym powodują zjawisko nierównomiernego osiadania budynków, czemu towarzyszy pękanie murów;
- posadowienie obiektów w Starym Mieście na nawarstwieniach osadniczych kępy warciańskiej;
- niewystarczająca ilość ścieżek rowerowych;
- brak środków finansowych w budżecie miasta na ochronę zabytków;

SZANSE DLA OCHRONY ZABYTKÓW

- uwzględnienie w większym stopniu zagadnień z zakresu ochrony zabytków w programach rozwojowych gminy, w planowaniu przestrzennym oraz turystyce;
- wygenerowanie samorządowych środków finansowych przeznaczanych corocznie na ochronę zabytków;
- powiększenie listy zabytków wpisanych do rejestru;
- opracowanie „produktu turystycznego” Miasta – wykorzystanie posiadanych walorów przyrodniczo-krajobrazowych i zasobów zabytkowych dla rozwoju edukacji, rekreacji, turystyki;
- maksymalne korzystanie z wszelkich programów pomocowych, finansujących remonty i adaptacje obiektów zabytkowych oraz rozwój turystyki;
- zwiększanie poziomu edukacji i świadomości kulturalnej poprzez wydawane informatorów, folderów, publikacji oraz przeprowadzanie lekcji muzealnych;
- wzrost aktywności społecznej (np. rozwój instytucji pozarządowych);
- budowa ścieżek rowerowych realizowana dzięki ponadgminnym inicjatywom;
- rewitalizacja Starego Miasta;

ZAGROŻENIA DLA OCHRONY ZABYTKÓW

- postępująca modernizacja budynków prowadzona bez poszanowania zabytkowej substancji i z wykorzystaniem ahistorycznych materiałów niskiej jakości;
- negatywne nastawienie części właścicieli do ochrony zabytków, postrzeganej nie jako szansa na zachowanie wspólnego dziedzictwa, a źródło represji i ograniczeń;
- malejące państwowe oraz samorządowe nakłady finansowe przewidziane na ochronę zabytków oraz działalność kulturalną;
- naturalny proces niszczenia zabytków;
- zwiększenie zanieczyszczenia powietrza wskutek zwiększania się uciążliwego transportu samochodowego i ogólnej liczby samochodów;
- postępujący zanik życia społecznego i kulturalnego na Starym Mieście;
- przeniesienie faktycznego centrum miasta na drugą stronę Warty.

8. Założenia programowe

8.1. Priorytety i główne kierunki działań *Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Koło na lata 2014-2017*

Polityka Miasta w zakresie ochrony zabytków w perspektywie długofalowej powinna być nakierowana na zachowanie i ochronę materialnego dziedzictwa kulturowego, systematyczną poprawę stanu technicznego, jak również na wielotorową edukację kulturalną, która jest kluczem do ogólnej poprawy sytuacji w przestrzeni publicznej.

Termin i zakres realizacji przedstawionych poniżej działań w dużej mierze uzależnione będą zarówno od czynników zewnętrznych (sytuacji gospodarczej, uwarunkowań prawnych), efektywnego wykorzystania możliwych źródeł finansowania (przedstawionych w rozdziale 10 *Programu*), jak i od polityki samorządu lokalnego w zakresie ochrony zabytków oraz włączenia tej problematyki do strategii rozwoju miasta. W sposób ciągły zalecenia *Programu* w zakresie promocji dziedzictwa oraz edukacji będą realizowane przez instytucje kulturalne, wywiązujące się ze swych statutowych zadań.

Priorytety oraz kierunki działań sformułowane w *Programie Opieki nad Zabytkami Miasta Koło* zostały wytyczone w oparciu o trzy filary: **zarządzania zabytkami, ochrony krajobrazu kulturowego oraz edukacji i promocji:**

PRIORYTET 1 – OCHRONA I ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM KULTUROWYM
KIERUNKI DZIAŁAŃ: <ul style="list-style-type: none"> • Zahamowanie procesu degradacji lokalnych zabytków • Systematyczna poprawa stanu zachowania dziedzictwa kulturowego • Podnoszenie rangi obiektów i zespołów zabytkowych
PRIORYTET 2 – KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO
KIERUNKI DZIAŁAŃ: <ul style="list-style-type: none"> • Ścisłe powiązanie ochrony zabytków z planowaniem przestrzennym • Ochrona historycznego układu urbanistycznego w połączeniu z ochroną przyrody • Stymulowanie rozwoju gospodarki i turystyki z wykorzystaniem zasobów dziedzictwa kulturowego
PRIORYTET 3 – EDUKACJA HISTORYCZNA I PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
KIERUNKI DZIAŁAŃ: <ul style="list-style-type: none"> • Podnoszenie poziomu edukacji i wiedzy nt. historii i lokalnego dziedzictwa kulturowego • Promocja lokalnych walorów zabytkowych, turystycznych i przyrodniczych • Działania zwiększające atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne

8.2. Zadania programu w perspektywie długo- i krótkoterminowej

8.2.1. Priorytet 1 – Ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym

Zadania w perspektywie długoterminowej

- planowe i systematyczne realizowanie zadań samorządu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- monitoring realizacji *Programu*;
- nadzór nad rewitalizacją terenów miejskich;
- utrzymywanie w dobrym stanie, prowadzenie robót budowlanych i prac konserwatorskich w obiektach zabytkowych należących (w całości lub tylko w części) do Gminy Miejskiej Koło;
- ściślejsza współpraca z Delegaturą WKZ w Koninie oraz innymi jednostkami samorządu terytorialnego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;
- podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, szkolenie rzemieślników reprezentujących tzw. „ginące zawody”;
- ochrona dziedzictwa archeologicznego w ścisłym połączeniu z ochroną środowiska kulturowego i przyrodniczego;

Zadania w perspektywie krótkoterminowej

- coroczne rezerwowanie środków w budżecie miasta przeznaczonych na dofinansowania prac konserwatorskich i remontów dla właścicieli zabytków;
- rozpoczęcie wspierania finansowego prac konserwatorskich i robót budowlanych przy zabytkach w formie przyznawanych dotacji z budżetu Miasta;
- wzmoczenie prac renowacyjnych przy budynkach komunalnych;
- systematyczne prowadzenie i aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków wraz z kartami zabytków – wspólnie z wojewódzkim konserwatorem zabytków;
- nadzorowanie prac przy obiektach wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków, ze szczególnym naciskiem na zachowanie bryły i historycznej elewacji;
- szkolenie pracowników Urzędu Miasta odpowiedzialnych za ochronę zabytków oraz za zagospodarowanie przestrzenne;
- promowanie i nagradzanie „dobrych praktyk” konserwatorskich przy obiektach będących własnością prywatną;
- pokazywanie udanych realizacji, informowanie o możliwościach pozyskania środków finansowych;
- montaż zabezpieczeń antypożarowych i antywłamaniowych w kościołach na terenie miasta;
- proponuje się rozpocząć prace nad wpisaniem do rejestru zabytków następujących obiektów:
 - dworzec kolejowy, ul. Kolejowa;
 - wieża kolejowa, ul. Kolejowa;
 - dom, ul. Krótka 1;
 - dom, ul. Grodzka 16;
 - dom, ob. Muzeum Technik Ceramicznych, ul. Kajki 50;
 - cmentarz wojenny, ul. Poległych;

ul. Kolejowa, dworzec i wieża ciśniń

- dbałość o zachowanie linii zabudowy, niezależnie od ochrony pojedynczych, budynków, dążenie do utrzymania układu przestrzennego miasta, skali zabudowy, układu budynków itp.
- zachowanie detalu architektonicznego przy remontach elewacji budynków (szczególnie balustrad balkonowych, stolarki drzwiowej) wtórne wykorzystanie detalu;
- specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym;

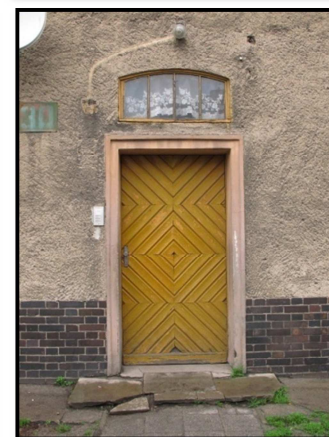
8.2.2. Priorytet 2 – Kształtowanie krajobrazu kulturowego

Zadania w perspektywie długoterminowej

- integracja ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu w strategii rozwoju gminy oraz dokumentach planistycznych;
- objęcie ochroną konserwatorską w MPZP wszystkich obiektów ujętych w GEZ;
- kontrola i administracyjne egzekwowanie zapisów zawartych w MPZP;
- opracowanie strategii poprawiającej ład przestrzenny miasta, polegającej m.in. ujednoliceniu zabudowy ulic przy okazji nowych inwestycji, oczyszczenie przestrzeni głównych ulic ze zbyt agresywnych szyldów i banerów reklamowych,
- uwzględnianie dziedzictwa kulturowego jako potencjału rozwojowego gminy;
- wspieranie projektów pośrednio związanych z opieką nad zabytkami i zagospodarowaniem obiektów zabytkowych.
- opracowanie „Planu ochrony zabytków Miasta Koło na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych”.

Zadania w perspektywie krótkoterminowej

- rewitalizacja głównych obszarów zabytkowych:
 - Starego Miasta (w szczególności Nowego Rynku: zabudowy w pierzejach rynkowych, uporządkowanie dawnego placu rynkowego)
 - zabudowy ul. Gancarskiej
 - zabudowy ul. Toruńskiej
- wykonanie iluminacji świetlnej wieży ratusza oraz kościoła ewangelickiego,
- odbudowa kamienicy przy Starym Rynku 26, współpraca ze służbami konserwatorskimi, nadzorem budowlanym i właścicielami obiektu;
- współpraca z placówkami muzealnymi, oświatowymi, stowarzyszeniami, organizacjami społecznymi, fundacjami, kościołami i innymi instytucjami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami
- promowanie i wspieranie działań lokalnych stowarzyszeń działających na rzecz rozwoju kultury i ochrony zabytków;

ul. Gancarska, widoki zabudowy oraz przykładowe rodzaje stolarki drzwiowej

8.2.3. Priorytet 3 – Edukacja historyczna i promocja dziedzictwa kulturowego

Zadania w perspektywie długoterminowej

- wykorzystanie walorów zabytkowych, kulturowych i przyrodniczych (rz. Warta) jako czynnika wpływającego na rozwój i promocję miasta;
- wykorzystanie ruin zamku w Kole (leżącego w miejscowości Gozdów, gm. Kościelec);
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność przestrzeni gminy oraz zabytków dla potrzeb edukacyjnych, społecznych i turystycznych;
- wspieranie badań i dokumentacji dziedzictwa kulturowego gminy;
- opracowanie produktu turystycznego miasta np. związanego z historią produkcji ceramiki w mieście
- utworzenie tematycznego szlaku pieszego dot. historii ceramiki w Kole – od ratusza (miejsca przyszłych ekspozycji muzealnych), poprzez Muzeum, zespół dawnej fabryki fajansu.

Zadania w perspektywie krótkoterminowej

- utworzenie profesjonalnego Punktu Informacji Turystycznej;
- utworzenie Centrum Edukacji Ekologiczno-Przyrodniczej w obiekcie po zabytkowym spichlerzu przy ul. Żelaznej w Kole;
- działania promocyjne, edukacyjne, kulturalne i wydawnicze zwiększające świadomość wśród mieszkańców i gości miasta, m.in., opracowanie przewodnika po głównych zabytkach (połączonego z atrakcjami turystycznymi, szlakami, tradycjami i legendami lokalnymi itp.);
- opracowanie przewodnika – informatora w formie płyty CD;
- udział Miasta a także lokalnych społeczności w Europejskich Dniach Dziedzictwa (wrzesień) oraz Międzynarodowym Dniu Ochrony Zabytków;
- propagowanie idei ochrony zabytków wśród mieszkańców, np. poprzez odpowiednie broszurowe opracowania, konkursy na poprawnie przeprowadzone prace konserwatorskie, artykuły w prasie lokalnej i internecie;
- aktywna współpraca z regionalnymi mediami w celu promocji zabytków i upowszechnienia działań związanych z opieką nad zabytkami;
- organizacja konkursów plastycznych, literackich adresowanych do dzieci i młodzieży, o tematyce związanej z dziedzictwem kulturowym i historią Koła
- wyznaczenie szlaków rowerowych i pieszych łączących odpowiednio oznakowane obiekty;
- rozpowszechnianie informacji o budynkach ujętych w gminnej ewidencji zabytków;
- utworzenie strony internetowej poświęconej historii, tradycji i dziedzictwu kulturowemu gminy;
- organizacja wspólnych spotkań i warsztatów między społecznościami miast partnerskich: Reinbek (Niemcy) oraz Ładyżyn (Ukraina)

9. Narzędzia służące realizacji Programu

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację Programu jest Burmistrz Miasta Koła. Do osiągnięcia celu i efektywnego wykonywania zadań w nim określonych służą pomocą następujące instrumenty:

- instrumenty prawne – wynikające z przepisów prawnych (ustaw), np. uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy zabytkach, zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, tworzenie parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- instrumenty finansowe – dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe lub ulgi podatkowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, korzystanie z programów finansowanych z funduszy europejskich (z uwagi na wchodzącą w 2014 r. nową perspektywę finansowania konieczne jest bieżące śledzenie możliwości pozyskiwania środków na zachowanie dziedzictwa kulturowego);
- instrumenty koordynacji – realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- instrumenty społeczne – działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką, współpraca ze społecznymi konserwatorami zabytków (wnioskowanie do starosty o powoływanie nowych);
- instrumenty kontrolne – aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji Programu oraz aktualizacja Programu związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania, dostosowania go do zmieniających się zapisów prawnych oraz możliwości finansowania. Zmiany Programu powinny być zatwierdzane uchwałami Rady Gminy. Podmiotem koordynującym powyższe działania powinien być powołany przez burmistrza zespół ds. monitoringu realizacji Programu Opieki nad Zabytkami, utworzony przy Urzędzie Miejskim w Kole, w skład którego wchodziłyby również osoby z instytucji zewnętrznych (np. Muzeum Technik Ceramicznych w Kole, delegatury WKZ w Koninie czy Stowarzyszenia Przyjaciół Miasta Koła).

10. Źródła finansowania Programu

Jednym z najważniejszych elementów *Programu* są źródła finansowania ochrony dziedzictwa kulturowego, a w szczególności rewitalizacji, konserwacji, restauracji, prac budowlanych przy zabytkach, a także opracowywania dokumentacji. Środki z większości źródeł przeznaczone są wyłącznie na obiekty wpisane do rejestru zabytków, beneficjentami zaś najczęściej są kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, rzadziej wspólnoty mieszkaniowe czy osoby prywatne.

Natomiast właściciele zabytków nie wpisanych do rejestru mogą skorzystać z dotacji np. na remonty czy prace konserwatorskie w ramach funduszy lub programów związanych z obecną funkcją budynków i miejsc, realizując projekty bezpośrednio nie związane z ochroną zabytków. Dotyczy to głównie placówek oświatowych (szkoły, przedszkola, biblioteki) lub związanych z turystyką i ulokowanych w obiektach zabytkowych.

Środki przeznaczone na ochronę zabytków pochodzić mogą z budżetów jednostek samorządów terytorialnych, budżetu państwa lub funduszy europejskich. W ostatnich latach zauważa się pozytywną tendencję uaktywniania nowych źródeł oraz do zwiększania kwot na dotacje wśród już funkcjonujących. Dotacje przeznaczone mogą być na prace wymienione w art. 77 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, na szczegółowych zasadach i w trybie ustalonym przez podmioty dotujące (oczywiście w ramach obowiązującego prawa).

Właściciele lub użytkownicy obiektów zabytkowych położonych na terenie Miasta Koło mogą ubiegać o dofinansowanie z następujących źródeł:

- **Środki Gminy Miejskiej Koło**

Zasady i tryb udzielania dotacji określa uchwała Nr LVII/436/2010 Rady Miejskiej w Kole z dnia 23.06.2010 r. Wniosek należy złożyć do dnia 15 października roku poprzedzającego rok, w którym ma być udzielona dotacja. W szczególnie uzasadnionych przypadkach dopuszcza się składanie wniosków w trakcie roku budżetowego (jednak nie później niż do 30 czerwca).

Postuluje się aby Rada Miejska w Kole w drodze uchwały budżetowej każdego roku rezerwowała środki przeznaczone na ten cel.

- **Środki Powiatu Kolskiego – brak**

Starostwo Powiatowe w Kole nie udziela dotacji na dofinansowanie prac budowlanych, konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

- **Środki Województwa Wielkopolskiego**

Zasady udzielania dotacji celowych Samorządu Województwa Wielkopolskiego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane określa uchwała nr XXIX/409/08 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dn. 1.12.2008 r. (zm. uchwałą Nr XLI/585/09 SWW z dn. 30.11.2009 r.). Wniosek należy złożyć w terminie do 1 marca każdego roku kalendarzowego.

W ostatnich kilku latach jedynym beneficjentem dotacji samorządowych z terenu miasta Koło był Klasztor OO. Bernardynów, który systematycznie pozyskiwał środki na prace konserwatorskie i restauratorskie przy kościele oraz klasztorze.

- **Środki Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków**

Zasady udzielania dotacji określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz *Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków* (zm. Rozporządzeniem MKiDN z dn. 1 lipca 2013 r.). Wniosek należy złożyć w następujących terminach:

- do dnia 28 lutego na prace planowane do wykonania w roku, w którym dotacja ma być udzielona,
- do dnia 30 czerwca na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Ponadto WKZ w Poznaniu w celu promowania osiągnięć w zakresie opieki nad zabytkami i upowszechnianie wiedzy o zabytkach udziela dotacji w ramach otwartego konkursu na realizację zadań publicznych z zakresu ochrony dóbr kultury (na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Szczegółowe zasady przyznawania dotacji określa Regulamin wewnętrzny w WUOZ w Poznaniu.

- **Środki Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu**

Fundusz wspomaga finansowo inwestorów w realizacji przedsięwzięć infrastrukturalnych w zakresie ochrony środowiska i gospodarki wodnej. Wspiera także edukację ekologiczną, badania naukowe i wydawnictwa popularyzujące ochronę przyrody. Wśród głównych kierunków finansowania są m.in. działania związane z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Szczegółowe zasady udzielania pożyczek oraz tryb i zasady udzielania dotacji ze środków Funduszu określiła Rada Nadzorcza w uchwale Nr 27/75/2012 z dn. 4.09.2012 r. (z późn. zm.).

Na liście przedsięwzięć priorytetowych Funduszu na rok 2013 (uchwała Nr 25/73/2012 Rady Nadzorczej z dn. 27.06.2012 r.) znajduje się m.in. przyrodnicza rewaloryzacja parków zabytkowych o znaczeniu ponadlokalnym (dział Ochrona Przyrody).

- **Środki Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego**

Programem Ministra dofinansującym ochronę zabytków jest „Dziedzictwo kulturowe” Priorytet 1 „Ochrona zabytków”. W ostatnim roku wnioski należało złożyć w następujących terminach: do 30 listopada 2012 r. – wyłącznie dla prac planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania; do 31 marca 2013 roku – dla prac planowanych oraz przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku. Prognozowany budżet Programu wynosił 82 mln zł. Szczegółowe zasady określał Regulamin dostępny na stronie:

www.mkidn.gov.pl/media/po2013/dokumenty/20121025Dziedzictwo_kulturowe-priorytet_1-Ochrona_zabytkow.pdf

Drugim Programem wspierającym materialne dziedzictwo kulturowe był Priorytet 5 „Ochrona zabytków archeologicznych” (Instytucja Zarządzająca – Narodowy Instytut Dziedzictwa). Prognozowany budżet Programu wynosił 2 mln zł. Szczegółowe zasady określa Regulamin dostępny na stronie:

www.mkidn.gov.pl/media/po2013/dokumenty/20121025Dziedzictwo_kulturowe-priorytet_5-Ochrona_zabytkow_archeologicznych.pdf

Ponadto funkcjonuje Program „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego”, którego celem jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra wkładu krajowego do wybranych projektów kulturalnych, realizowanych ze środków europejskich. Prognozowany budżet Programu wynosił 5 mln zł. Szczegółowe zasady określa Regulamin dostępny na stronie:

www.mkidn.gov.pl/media/po2013/dokumenty/20121025Promesa_Ministra_Kultury_i_Dziedzictwa_Narodowego.pdf

- **Środki Funduszu Kościelnego**

Fundusz, będący obecnie w dyspozycji Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji (Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych) powstał w oparciu o art. 9 ust. 1 *Ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego* i § 1 *Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego* (Dz. U. Nr 61, poz. 354).

Jednak od 2010 r. ze środków Funduszu Kościelnego nie przyznano żadnej dotacji na ochronę zabytków sakralnych. Dotacje te były udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.).

- **Środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego**

W latach 2007-2013 w ramach WRPO głównym źródłem dofinansującym ochronę dziedzictwa kulturowego było Działanie 6.2 – Rozwój kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego w ramach Priorytetu VI – Turystyka i środowisko kulturowe.

Obecnie trwają prace nad Wielkopolskim Regionalnym Programem Operacyjnym na lata 2014-2020. Aktualności dotyczące Programu pojawiają się na stronie: www.wrpo.wielkopolskie.pl/.

- **Środki Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego**

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego jako operator Programu „Konservacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego” w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2009-2014 oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014 ogłosiło nabór wniosków w trybie konkursowym o dofinansowanie projektów. Dotyczyć one mogą:

- rewitalizacji, konserwacji, renowacji i adaptacji na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem;
- budowy, rozbudowy, remontów i przebudowy instytucji kultury o znacznym potencjale wpływu na społeczno-ekonomiczny rozwój regionu;
- konserwacji zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych;
- rozwoju zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacji zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury

We wszystkich przypadkach zakup wyposażenia oraz sprzętu służącego do konserwacji, digitalizacji może stanowić integralną część projektu. Całkowita alokacja środków w Programie to prawie 75 mln EUR. Termin nadsyłania wniosków został przedłużony do 30 września 2013 r. Szczegóły dostępne są na stronie: www.eog2016.mkidn.gov.pl.

- **Fundacja Bankowa im. L. Kronenberga**

Fundacja udziela wsparcia w ramach zadań dotyczących edukacji i rozwoju lokalnego. W zakresie edukacji i rozwoju lokalnego finansuje m.in. inicjatywy dotyczące dziedzictwa kulturowego i tradycji oraz twórczości artystycznej dzieci i młodzieży. O dofinansowanie mogą ubiegać się fundacje, stowarzyszenia, szkoły, domy kultury, biblioteki oraz jednostki samorządu terytorialnego działające na rzecz dobra publicznego. Szczegółowe informacje znajdują się na stronie fundacji:

www.citibank.com/poland/kronenberg/polish/index.htm

- **Środki prywatne**

Sektor prywatny jest istotnym, ale mało wykorzystanym źródłem wspomagania zadań publicznych sfery ochrony i opieki nad zabytkami, co jest uwarunkowane odpowiednimi rozwiązaniami prawnymi. Do zwiększenia udziału środków prywatnych w tym zakresie mogą przyczynić się działania państwa realizowane za pomocą tzw. partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP) i pomocy publicznej (na podstawie *ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym*).

Istotą PPP jest współdziałanie w uzgadnianiu wspólnych celów i w skutecznej ich realizacji. Wspieranie działań przedsiębiorców na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami przez udzielenie pomocy ze środków publicznych jest dopuszczalna w Unii Europejskiej, lecz podlega zasadniczym ograniczeniom. Pomoc publiczna to określone zasady wsparcia podmiotu gospodarczego przez państwo, władze samorządowe lub np. organizacje, które oferują pomoc na podstawie zleceń pochodzących od organów państwowych w jakiegokolwiek formie (np. dotacji, rozłożenia spłaty podatku na raty, zwolnienia z zaległości podatkowych, udzielenia preferencyjnej pożyczki lub kredytu).

11. Realizacja i finansowanie przez Miasto zadań z zakresu ochrony zabytków

Na Gminie Miejskiej Koło spoczywa podwójny, nałożony przez ustawodawców, obowiązek związany z pielęgnowaniem zabytków, dbaniem o zachowanie dziedzictwa kulturowego. Po pierwsze do Miasta należą zadania związane z ochroną zabytków, a więc m.in. realizacja niniejszego Programu czy też udzielanie dotacji do prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach.

Widok z wieży ratuszowej w kierunku północnym.

Rada Miejska w Kole już w 2006 r. podjęła uchwałę o przyznaniu dotacji dla Klasztoru OO. Bernardynów na prace związane z naprawą konstrukcji obciążającej i wzmacniającej stropy i sklepienia budynku klasztoru (uchwała nr XLVIII/351/2006 z dn. 28.03.2006 r.). Jednakże ze względów prawno-finansowych miesiąc później Rada uchylili przyznaną dotację (uchwała nr XLIX/358/2006 z dn. 25.04.2006) a następnie na tej samej sesji ustaliła nowe zasady i tryb postępowania o udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach nie stanowiących własności miasta (uchwała nr XLIX/357/2006). Zasady te zostały zaktualizowane i zmienione w 2010 r. (uchwała nr LVII/436/2010 Rady Miejskiej w Kole z dn. 23.06.2010). Do najistotniejszych należy zapis, iż wnioski należy złożyć do dnia 15 października roku poprzedzającego rok, w którym ma być udzielona dotacja. W szczególnie uzasadnionych przypadkach dopuszcza się składanie wniosków w trakcie roku budżetowego (jednak nie później niż do 30 czerwca).

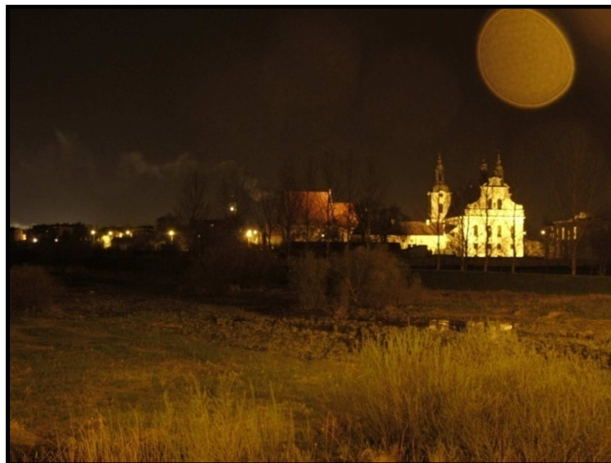
Niestety ze względu na ograniczone środki finansowe budżetu Miasta do tej pory nie przyznano żadnej dotacji dla właścicieli kolskich zabytków. Stanem pożądanym byłaby sytuacja, w której w przyszłych latach w gminnym budżecie uwzględniane byłoby finansowe wsparcie przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego (prace konserwatorskie i budowlane przy zabytkach), które w miarę możliwości finansowych utrzymywałoby się w każdym roku na stałym poziomie (np. procentowym udziale w corocznie uchwalanym budżecie). Początkowo wsparcie takie w formie dotacji celowej mogłoby dotyczyć tylko najpilniejszych potrzeb konserwatorskich lub remontów związanych z nieszczęśliwymi wypadkami. Działania takie oprócz poprawy stanu technicznego zabytków pozytywnie wpłyną na

lokalne społeczeństwo i zmobilizuje właścicieli zabytków do intensyfikacji działań zmierzających do poprawy stanu zachowania zabytków.

Drugim zadaniem Miasta w rozumieniu ustawy jest opieka nad zabytkami, których są właścicielem, co łączy się ze zwiększonym obowiązkiem dbania o ich stan techniczny i prowadzenie bieżących remontów.

Gmina Miejska w Kole jest głównym właścicielem obiektów zabytkowych na obszarze miasta. Należą do niej dwa obiekty wpisane do rejestru zabytków, tj. budynek dawnego Urzędu Powiatowego (ob. Urząd Miejski) przy ul. Mickiewicza oraz staromiejski ratusz. Ponadto prawie 40% obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków jest własnością lub współwłasnością gminy – głównie są to kamienice usytuowane na terenie Starego Miasta oraz większość zabudowy ul. Gancarskiej. Ponadto do miasta należą dwa zabytkowe cmentarze (wojenny oraz żydowski), pojedyncze domy na ul. Sienkiewicza i Toruńskiej oraz dwie szkoły (ul. Szkolna i Toruńska).

Stan zachowania obiektów wpisanych do rejestru jest bardzo dobry – zarówno budynku urzędu miasta jak i ratusza. Na uwagę zasługuje szczególnie odrestaurowany w 2008 r. ratusz, z odbudowaną i oddaną dla zwiedzających wieżą oraz założonym oświetleniem zewnętrznym. Zwieńczeniem tych działań powinna być jeszcze iluminacja samej wieży, która dzięki temu widoczna będzie na tle nocnej panoramy starego miasta. W związku z zakończonymi remontami w obu budynkach, obecnie nie ma planów związanych z dalszymi pracami konserwatorskimi.

Nocna panorama miasta

Stan obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków jest niezadowolający. Dość dobrze zachowana jest zabudowa m.in. ul. Mickiewicza i Gancarskiej. Głównie na obszarze Starego Miasta i Nowego Rynku widoczna jest postępująca dekapitalizacja zabudowy mieszkaniowej, skutkująca sukcesywnymi wyburzeniami budynków, zwiększająca ryzyko wypadków i pożarów. Przyczyny tego procesu wykraczają poza dziedzinę opieki nad zabytkami, jednak jego efektem jest między innymi utrata historycznej zabudowy miasta. Niestety wykonywane prace remontowe często powodują utratę wartości zabytkowej i estetycznej obiektu. Stosowanie tańszych

materiałów i najprostszych technik może mieć uzasadnienie finansowe, jednak już skuwanie detalu architektonicznego, rażąca kolorystyka elewacji, silne ingerowanie w układ elewacji czy całkowita „modernizacja” itp. wynika z niskiej świadomości właścicieli oraz wykonawców.

Z uwagi na niewystarczające środki finansowe Miasto Koło nie jest w stanie w perspektywie kilkuletniej zaplanować kompleksowych prac restauratorskich i remontowych przy własnych obiektach zabytkowych. Działania te ograniczone będą do bieżących napraw i drobnych prac konserwatorskich.

**Lista obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków,
których właścicielem lub współwłaścicielem jest Gmina Miejska Koło**

LP.	OBIEKT	ADRES
1.	Dom, 1910	ul. Asnyka 24
2.	Dom, 1927	ul. Blizna 41
3.	Dom, ok. 1930 (w zespole domu Bogumiła 19)	ul. Bogumiła 19
4.	Oficyna, ob. dom, ok. 1930 (w zespole domu Bogumiła 19)	ul. Bogumiła 21
5.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 2/4
6.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 6
7.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 7
8.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 8
9.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 9
10.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 10
11.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 12/14
12.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 15/17
13.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 16/18
14.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 19/21
15.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 20/22
16.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 23/25
17.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 24
18.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 26
19.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 27/29
20.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 28
21.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 30
22.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 31
23.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 32-34
24.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 33
25.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 35/37
26.	Jatki miejskie (ob. sklep), ok. poł. XIX w., przebud. ok. 1950 (w zespole jatek miejskich)	ul. Grodzka 1

27.	Dom, k. XIX w.	ul. Grodzka 5
28.	Dom, ok. 1920, przebud. 1950	ul. Grodzka 9
29.	Dom, ok. 1910	ul. Grodzka 11
30.	Dom, ok. 1900	ul. Grodzka 16
31.	Dom, ok. 1920	ul. Grodzka 17
32.	Oficyna, pocz. XX w. (w zespole domu Kajki 36)	ul. Jasna 4
33.	Oficyna, pocz. XX. (w zespole domu Kajki 36)	ul. Jasna 6
34.	Oficyna, 2 poł. XIX w. (w zespole domu Mickiewicza 13)	ul. Kajki 13 (d. 15)
35.	Dom, pocz. XX w. (w zespole domu Kajki 36)	ul. Kajki 36 (d. 42)
36.	Dom, ob. Muzeum Technik Ceramicznych, 1 ćw. XX w.	ul. Kajki 50
37.	Oficyna, 1 ćw. XX w. (w zespole domu Stary Rynek 27)	ul. Kajki
38.	Dom, pocz. XX w.	ul. Kilińskiego 9
39.	Dom, ok. poł. XIX w. (w zespole jatek miejskich – Grodzka 1)	ul. Kilińskiego 12
40.	Dom, k. XIX w.	ul. Kilińskiego 13
41.	Dom, pocz. XX w.	ul. Kilińskiego 15
42.	Dom, k. XIX w. (w zespole domu Mickiewicza 1)	ul. Mickiewicza 1
43.	Dom, k. XIX w.	ul. Mickiewicza 5
44.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Mickiewicza 11
45.	Budynek Urzędu Powiatowego, ob. Urząd Miejski, 1883, arch. J. Chrzanowski	ul. Mickiewicza 12
46.	Dom, ob. poczta, biblioteka i mieszkania, 2 poł. XIX w.	ul. Mickiewicza 15
47.	Dom, 1930	ul. Nagórna 1
48.	Dom, pocz. XX w.	ul. Nowy Rynek 13
49.	Dom, XIX/XX w.	ul. Nowy Rynek 14
50.	Dom, XIX/XX w.	ul. Nowy Rynek 15
51.	Dom, ok. 1920	ul. Orzeszkowej 1
52.	Kapliczka, pocz. XX w.	ul. Poniatowskiego
53.	Cmentarz Wojenny, XVIII/XX w. (w zespole cmentarza rzym.-kat., późn. prawosławnego, ob. wojennego)	ul. Poległych
54.	Pozostałości ogrodzenia, 2 poł. XIX w., remont. (w zespole cmentarza rzym.-kat., późn. prawosławnego, ob. wojennego)	ul. Poległych
55.	Oficyna, k. XIX w. (w zespole domu Mickiewicza 1)	ul. Pułaskiego 1
56.	Elektrownia miejska, ob. siedziba LOK, 1915, przebud. 1927	ul. Pułaskiego 8
57.	Dom, pocz. XX w.	ul. Sienkiewicza 13
58.	Dom, ok. 1880, arch. Trojanowski	ul. Sienkiewicza 16
59.	Dom, ok. 1910	ul. Sienkiewicza 28
60.	Park, 1870 (w zespole parku miejskiego im. S. Moniuszki)	ul. Sienkiewicza
61.	Altana, drewniana, ok. 1930 (w zespole parku miejskiego im. S. Moniuszki)	ul. Sienkiewicza
62.	Cmentarz Żydowski, XVI w., zniszczony w latach 70. XX w.	ul. Słowackiego

63.	Ratusz, ok. 1390, restaur. 1782, gruntownie przebud. 1835-1837, proj. Józef Kuczyński	ul. Stary Rynek 1
64.	Dom, pocz. XX w.	ul. Stary Rynek 7
65.	Dom, 1 poł. XIX w.	ul. Stary Rynek 11
66.	Dom, pocz. XX w.	ul. Stary Rynek 14
67.	Dom, ok. poł. XIX w.	ul. Stary Rynek 17
68.	Dom, k. XIX w.	ul. Stary Rynek 22
69.	Dom, 2 poł. XIX w. (w zespole domu Stary Rynek 27)	ul. Stary Rynek 27
70.	Gimnazjum Koedukacyjne, ob. Szkoła Podstawowa Nr 1 i Gimnazjum Nr 1, ok. 1926, rozbud. 1938 i 1996	ul. Szkolna 2 i 2a
71.	Dom, pocz. XX w.	ul. Toruńska 38
72.	Dom, 1 ćw. XX w.	ul. Toruńska 40
73.	Dom, 1 ćw. XX w.	ul. Toruńska 46
74.	Dom, pocz. XX w.	ul. Toruńska 52 (1)
75.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Toruńska 52 (2)
76.	Dom, 1 ćw. XX w.	ul. Toruńska 61
77.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Toruńska 62
78.	Szkoła Powszechna, ob. Szkoła Podstawowa Nr 3, 1922-1924, remont.	ul. Toruńska 68
79.	Dom, ok. 1920	ul. Toruńska 69
80.	Dom, ok. 1920	ul. Toruńska 103
81.	Ochronka, ob. Przedszkole Nr 3, 1 ćw. XX w.	ul. Wojciechowskiego
82.	Dom, ok. 1910	ul. Wschodnia 3
83.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Zawiszy 4
84.	Dom, ok. 1920	ul. Żelazna 13

Kolejnym rozwiązaniem umożliwiającym poprawę stanu zachowania lokalnych zabytków jest występowanie Miasta w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) nie są w stanie zapewnić wkładu własnego. Zadania Programu Opieki nad Zabytkami mogą też być realizowane przez instytucje kultury podległe Miastu lub funkcjonujące na jej terenie (np. Muzeum Technik Ceramicznych, Miejski Dom Kultury) w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie *ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie*) Miasto może wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (m.in. stowarzyszenia, parafie), np. przez Stowarzyszenia Przyjaciół Miasta Koła lub Kolskie Towarzystwo Kulturalne. Powyższe działania powinny iść w parze z jednoczesnym rozpoczęciem starań o poszerzenie listy obiektów wpisanych do rejestru zabytków, zarówno należących do samorządu, jaki i do osób prywatnych, co pozwoli na poszerzenie możliwości pozyskiwania środków z różnych źródeł.

Załącznik nr 1 – Gminna Ewidencja Zabytków – stan na maj 2013 r.

LP.	OBIEKT	ADRES	UWAGI
1.	Układ urbanistyczny, XIV - k. XVIII w. i 1825-1827 (regulacja, proj. T. Pelletier) do k. XIX w.	Stare miasto w Kole	Rej. zab.: 31/384 z 26.07.1951 r.
2.	Dom, ok. 1920	ul. Asnyka 2 (d. 4)	
3.	Dom, ok. 1920	ul. Asnyka 12	
4.	Dom, pocz. XX	ul. Asnyka 19	
5.	Dom, ok. 1910	ul. Asnyka 23	
6.	Dom, 1910	ul. Asnyka 24	
7.	Dwór, drewniany, ok. poł. XIX w.	ul. Asnyka 37	
8.	Magazyn zbożowy, ob. dom, 1910, 1931-1932	ul. Asnyka 30	
9.	Dom, 1927	ul. Blizna 41	
10.	Kapliczka, pocz. XX	ul. Blizna 85	
11.	Dom, ok. 1930	ul. Bogumiła 15	
12.	Dom, ok. 1930 (w zespole domu Bogumiła 19)	ul. Bogumiła 19	
13.	Oficina, ob. dom, ok. 1930 (w zespole domu Bogumiła 19)	ul. Bogumiła 21	
14.	Dom, ok. 1930	ul. Bogumiła 30	
15.	Dom, ok. 1930	ul. Bogumiła 32	
16.	Kapliczka, ok. 1930	ul. Bogumiła 33	
17.	Dom, drewniany, ok. 1930	ul. Dąbska 9	
18.	Dom, ok. 1930	ul. Dąbska 21	
19.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 2/4	
20.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 3	
21.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 5	
22.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 6	
23.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 7	
24.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 8	
25.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 9	
26.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 10	
27.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 11	

28.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 12/14	
29.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 13	
30.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 15/17	
31.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 16/18	
32.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 19/21	
33.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 20/22	
34.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 23/25	
35.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 24	
36.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 26	
37.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 27/29	
38.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 28	
39.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 30	
40.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 31	
41.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 32-34	
42.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 33	
43.	Dom, 1941 – 1942	ul. Garncarska 35/37	
44.	Jatki miejskie (ob. sklep), ok. poł. XIX w., przebud. ok. 1950 (w zespole jatek miejskich)	ul. Grodzka 1	
45.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Grodzka 3	
46.	Dom, k. XIX w.	ul. Grodzka 5	
47.	Dom, ok. 1920, przebud. 1950	ul. Grodzka 9	
48.	Dom, ok. 1910	ul. Grodzka 11	
49.	Dom, ok. 1900	ul. Grodzka 16	
50.	Dom, ok. 1920	ul. Grodzka 17	
51.	Dom, pocz. XX w. (w zespole domu Grodzka 21)	ul. Grodzka 21	
52.	Dom, pocz. XX w., przebud. ok. 1940	ul. Grodzka 25	
53.	Oficina, pocz. XX w. (w zespole domu Kajki 36)	ul. Jasna 4	
54.	Oficina, pocz. XX. (w zespole domu Kajki 36)	ul. Jasna 6	

55.	Oficyna, 1 ćw. XX w. (w zespole domu Mickiewicza 19)	ul. Kajki 7	
56.	Oficyna, ob. dom, XIX/XX w.	ul. Kajki 12	
57.	Oficyna, 2 poł. XIX w. (w zespole domu Mickiewicza 13)	ul. Kajki 13 (d. 15)	
58.	Oficyna, ob. dom, XIX/XX w.	ul. Kajki 14	
59.	Dom, XIX/XX w.	ul. Kajki 16	
60.	Dom, 1905	ul. Kajki 30	
61.	Dom, pocz. XX w. (w zespole domu Kajki 36)	ul. Kajki 36 (d. 42)	
62.	Dom, k. XIX w.	ul. Kajki 39	
63.	Dom, ob. Muzeum Technik Ceramicznych, 1 ćw. XX w.	ul. Kajki 50	
64.	Oficyna, 1 ćw. XX w. (w zespole domu Stary Rynek 27)	ul. Kajki	
65.	Dom, ok. 1910	ul. Kajki 48	
66.	Dom, pocz. XX w.	ul. Kilińskiego 5	
67.	Dom, pocz. XX w.	ul. Kilińskiego 9	
68.	Dom, ok. poł. XIX w. (w zespole jatek miejskich – Grodzka 1)	ul. Kilińskiego 12	
69.	Dom, k. XIX w.	ul. Kilińskiego 13	
70.	Dom, pocz. XX w.	ul. Kilińskiego 15	
71.	Kościół pw. Nawiedzenia NMP, ok. 1456(66) – 1482, XVIII w. (w zespole Klasztornym OO. Bernardynów)	ul. Klasztorna 1	Rej. zab.: 11/263 z 25.09.1930
72.	Klasztor, ok. 1456(66) – 1482, gruntownie przebud. 1755-1764 (w zespole Klasztornym OO. Bernardynów)	ul. Klasztorna 1	Rej. zab.: 11/263 z 25.09.1930
73.	Ogrodzenie, 2 poł. XIX w. i pocz. XX w. (w zespole Klasztornym OO. Bernardynów)	ul. Klasztorna 1	
74.	Wieża ciśnień, ok. 1924 (w zespole dworca kolejowego)	ul. Kolejowa	
75.	Dworzec kolejowy, 1919 – 1922 ? (w zespole dworca kolejowego)	ul. Kolejowa 19	

76.	Dom Parafialny, 1932 (w zespole kościoła par. pw. Św. Krzyża)	ul. Kościelna 8	
77.	Kościół par. pw. Podwyższenia Św. Krzyża, k. XIV w. – ok. 1410, pocz. XVI w., 1863 – 1895 (w zespole kościoła parafialnego)	ul. Kościelna 10	Rej. zab.: 2/232 z 25.09.1930
78.	Ogrodzenie, 1861 (w zespole kościoła par. pw. Św. Krzyża)	ul. Kościelna 10	
79.	Plebania, XIX/XX w. (w zespole kościoła par. pw. Św. Krzyża)	ul. Kościelna 10	
80.	Dom, ok. 1920	ul. Krótka 1	
81.	Dom, pocz. XX w.	ul. Krótka 2	
82.	Dom, ok. 1920	ul. Krzywa 4	
83.	Dom, ok. 1920	ul. Krzywa 8	
84.	Dom, k. XIX w. (w zespole domu Mickiewicza 1)	ul. Mickiewicza 1	
85.	Dom, ok. 1920	ul. Mickiewicza 4	
86.	Dom, k. XIX w.	ul. Mickiewicza 5	
87.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Mickiewicza 6	
88.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Mickiewicza 7	
89.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Mickiewicza 8	
90.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Mickiewicza 9	
91.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Mickiewicza 11	
92.	Budynek Urzędu Powiatowego, ob. Urząd Miejski, 1883, arch. J. Chrzanowski	ul. Mickiewicza 12	Rej. zab.: 458/199 z 7.05.1991
93.	Dom, 2 poł. XIX w. (w zespole domu Mickiewicza 13)	ul. Mickiewicza 13	
94.	Szkoła Realna, późn. Gimnazjum, ob. Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy, 1884, rozbud. 1938	ul. Mickiewicza 14	
95.	Dom, ob. poczta, biblioteka i mieszkania, 2 poł. XIX w.	ul. Mickiewicza 15	
96.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Mickiewicza 17	
97.	Dom, 2 poł. XIX w. (w zespole domu Mickiewicza 19)	ul. Mickiewicza 19	

98.	Willa, 4 ćw. XIX w., remont 1957-1980 (w zespole willi Mickiewicza 27, późn. Siedziby Sejmiku Powiatowego (1918-1939), ob. Internat Specjalnego Ośrodka Szkolno – Wychowawczego)	ul. Mickiewicza 27	Rej. Zab.: 459/200 z 7.05.1991.
99.	Ogrodzenie z bramą, pocz. XIX w. (w zespole willi Mickiewicza 27)	ul. Mickiewicza 27	Rej. Zab.: 459/200 z 7.05.1991.
100.	Dom, 1930	ul. Nagórna 1	
101.	Dom, XIX/XX w.	ul. Nowy Rynek 3	
102.	Dom, 1 poł. XIX w.	ul. Nowy Rynek 4	
103.	Dom, k. XIX w., przebud.	ul. Nowy Rynek 10	
104.	Dom, XIX/XX w.	ul. Nowy Rynek 11	
105.	Dom, pocz. XX w.	ul. Nowy Rynek 13	
106.	Dom, XIX/XX w.	ul. Nowy Rynek 14	
107.	Dom, XIX/XX w.	ul. Nowy Rynek 15	
108.	Willa, ok. 1920	ul. Ogrodowa 10	
109.	Dom, ok. 1920	ul. Orzeszkowej 1	
110.	Karczma z zajazdem, ob. sklep i mieszkania, k. XIX w.	ul. Poniatowskiego 3	
111.	Dom, pocz. XX w.	ul. Poniatowskiego 6	
112.	Dom, ok. 1920, remont.	ul. Poniatowskiego 7	
113.	Dom, 1913.	ul. Poniatowskiego 13	
114.	Dom, 1880, przebud., pocz. XX w.	ul. Poniatowskiego 14	
115.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Poniatowskiego 20	
116.	Cmentarz Ewangelicko-Augsburski, 2 poł. XIX w. (w zespole cmentarza Ewangelicko-augsburskiego, ul. Poniatowskiego)	ul. Poniatowskiego	Rej. Zab.: 536/277 z 23.11.1998
117.	Dom Grabarza, 2 poł. XIX w. (w zespole cmentarza Ewangelicko-augsburskiego, ul. Poniatowskiego)	ul. Poniatowskiego	
118.	Ogrodzenie z bramą 2 poł. XIX (w zespole cmentarza Ewangelicko-augsburskiego, ul. Poniatowskiego)	ul. Poniatowskiego	

119.	Kapliczka, pocz. XX w.	ul. Poniatowskiego	
120.	Cmentarz, 2 poł. XIX (w zespole cmentarza rzym.-kat., ul. Poniatowskiego)	ul. Poniatowskiego 24	
121.	Ogrodzenie z bramą XIX/XX (w zespole cmentarza rzym.-kat., ul. Poniatowskiego)	ul. Poniatowskiego 24	
122.	Kaplica cmentarna pw. Przemienienia Pańskiego, 1905 (w zespole cmentarza rzym.-kat., ul. Poniatowskiego)	ul. Poniatowskiego 24	Rej. Zab.: 460/201 z 7.05.1991
123.	Szpital Powiatowy, ob. Rejonowy, 1915-1917, rozbud. i remont. 1955-1958	ul. Poniatowskiego 25	
124.	Cmentarz Wojenny, XVIII/XX w. (w zespole cmentarza rzym.-kat., późn. prawosławnego, ob. wojennego)	ul. Poległych	
125.	Pozostałości ogrodzenia, 2 poł. XIX w., remont. (w zespole cmentarza rzym.-kat., późn. prawosławnego, ob. wojennego)	ul. Poległych	
126.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Pułaskiego 1	
127.	Oficina, k. XIX w. (w zespole domu Mickiewicza 1)	ul. Pułaskiego 1	
128.	Elektrownia miejska, ob. siedziba LOK, 1915, przebud. 1927	ul. Pułaskiego 8	
129.	Dom, k. XIX, przebud. 1989	ul. Rzeźnicza 3	
130.	Oficina, pocz. XX w. (w zespole domu Kilińskiego 5)	ul. Rzeźnicza 4	
131.	Dom, pocz. XX w.	ul. Rzeźnicza 6	
132.	Dom, k. XIX w.	ul. Rzeźnicza 8	
133.	Dom, pocz. XX w.	ul. Rzeźnicza 9	
134.	Szkoła, pocz. XX w., rozbud. 1991-1992 (w zespole Szkoły Powszechnej, ob. Zespół Szkół Ekonomiczno-Administracyjnych)	ul. Sienkiewicza 1	
135.	Dom Nauczycieli, ob. dom, pocz. XX w. (w zespole Szkoły Powszechnej, ob. Zespół Szkół Ekonomiczno-Administracyjnych)	ul. Sienkiewicza 1	
136.	Kościół, 1882-1883, arch. Bronisław Schuppe (w zespole kościoła Ewangelicko-Augsburskiego)	ul. Sienkiewicza	Rej. zab.: 450/191 z 17.10.1990

137.	Pastorówka, ob. Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna, 1902-1903, cz. przebud. 1923	ul. Sienkiewicza 5	Rej. zab.: 450/191 z 17.10.1990
138.	Willa właściciela, ok. 1914 (w zespole Fabryki Fajansu i Porcelany Freudenreichów)	ul. Sienkiewicza 7	Rej. zab.: 536/277 z 21.12.1998
139.	Fabryka, późn. piecowania, ob. sklep, 1 poł. XIX w. (w zespole Fabryki Fajansu i Porcelany Freudenreichów)	ul. Sienkiewicza 9	Rej. zab.: 484/225 z 15.03.1993
140.	Przerobownia mas i odlewnia wyrobów, ob. fabryka fajansu, 3 ćw. XIX w. (w zespole Fabryki Fajansu i Porcelany Freudenreichów)	ul. Sienkiewicza	Rej. zab.: 484/225 z 15.03.1993
141.	Dom, pocz. XIX w., przebud. 1884	ul. Sienkiewicza 6	
142.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Sienkiewicza 8	
143.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Sienkiewicza 10	
144.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Sienkiewicza 12	
145.	Dom, pocz. XX w.	ul. Sienkiewicza 13	
146.	Budynek biurowy, l. 30. XX w.	ul. Sienkiewicza 14	
147.	Dom, ok. 1880, arch. Trojanowski	ul. Sienkiewicza 16	
148.	Dom, ok. 1910	ul. Sienkiewicza 28	
149.	Budynek Starostwa Powiatowego, pocz. XX w.	ul. Sienkiewicza 25/27	
150.	Park, 1870 (w zespole parku miejskiego im. S. Moniuszki)	ul. Sienkiewicza	
151.	Altana, drewniana, ok. 1930 (w zespole parku miejskiego im. S. Moniuszki)	ul. Sienkiewicza	
152.	Cmentarz Żydowski, XVI w., zniszczony w l. 70. XX w.	ul. Słowackiego	
153.	Ratusz, ok. 1390, restaur. 1782, gruntownie przebud. 1835-1837, proj. Józef Kuczyński	ul. Stary Rynek 1	Rej. zab.: 27/376 z 17.01.1953
154.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Stary Rynek 4	
155.	Dom, k. XIX w.	ul. Stary Rynek 6	
156.	Dom, pocz. XX w.	ul. Stary Rynek 7	

157.	Dom, pocz. XX w.	ul. Stary Rynek 8	
158.	Dom, pocz. XX w.	ul. Stary Rynek 9	
159.	Dom, 2 poł. XIX w., przebud. 1920, remont 1998 (ul. Grodzka 2)	ul. Stary Rynek 10	Rej. Zab.: 533/274 z 14.10.1998
160.	Dom, 1 poł. XIX w.	ul. Stary Rynek 11	
161.	Dom, pocz. XX w.	ul. Stary Rynek 14	
162.	Dom, k. XIX w.	ul. Stary Rynek 15	
163.	Dom, ok. poł. XIX w.	ul. Stary Rynek 17	
164.	Dom, ok. poł. XIX w., odbud. 1994	ul. Stary Rynek 20	
165.	Dom, ok. poł. XIX w., odbud. 1994	ul. Stary Rynek 21	
166.	Dom, k. XIX w.	ul. Stary Rynek 22	
167.	Dom, ok. poł. XIX w.	ul. Stary Rynek 23	
168.	Dom, ok. poł. XIX w.	ul. Stary Rynek 24	
169.	Dom, 1887 (w zespole domu Stary Rynek 26)	ul. Stary Rynek 26	Rej. zab.: 470/211 z 17.02.1992
170.	Dom, 2 poł. XIX w. (w zespole domu Stary Rynek 27)	ul. Stary Rynek 27	
171.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Stary Rynek 28	
172.	Dom, XIX/XX w.	ul. Stary Rynek 29	
173.	Dom, ok. 1910	ul. 20 Stycznia 12	
174.	Dom, 1 ćw. XX w.	ul. 20 Stycznia 16	
175.	Dom, ok. 1930	ul. 20 Stycznia 18	
176.	Gimnazjum Koedukacyjne, ob. Szkoła Podstawowa Nr 1 i Gimnazjum Nr 1, ok. 1926, rozbud. 1938 i 1996	ul. Szkolna 2 i 2a	
177.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Toruńska 4	
178.	Dom, ok. 1920	ul. Toruńska 9	
179.	Dom, pocz. XX w.	ul. Toruńska 13	
180.	Dom, ok. 1910	ul. Toruńska 21	

181.	Dom, pocz. XX w.	ul. Toruńska 22	
182.	Dom, pocz. XX w.	ul. Toruńska 35	
183.	Dom, 1 ćw. XX w.	ul. Toruńska 37	
184.	Dom, pocz. XX w.	ul. Toruńska 38	
185.	Dom, 1 ćw. XX w.	ul. Toruńska 40	
186.	Dom, 1 ćw. XX w.	ul. Toruńska 46	
187.	Dom, ok. 1920	ul. Toruńska 47	
188.	Dom, 1 ćw. XX w.	ul. Toruńska 48/50	
189.	Dom, pocz. XX w.	ul. Toruńska 52 (1)	
190.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Toruńska 52 (2)	
191.	Dom, k. XIX w.	ul. Toruńska 60	
192.	Dom, 1 ćw. XX w.	ul. Toruńska 61	
193.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Toruńska 62	
194.	Dom, pocz. XX w.	ul. Toruńska 65	
195.	Szkoła Powszechna, ob. Szkoła Podstawowa Nr 3, 1922-1924, remont.	ul. Toruńska 68	
196.	Dom, ok. 1920	ul. Toruńska 69	
197.	Dom, ok. 1920	ul. Toruńska 75	
198.	Dom, ok. 1920	ul. Toruńska 85	
199.	Dom, ok. 1920	ul. Toruńska 103	
200.	Dom, 1900	ul. Wodna 4	
201.	Dom, 1 ćw. XX w.	ul. Wojciechowskiego 6	
202.	Ochronka, ob. Przedszkole Nr 3, 1 ćw. XX w.	ul. Wojciechowskiego 9	
203.	Dom, 1 ćw. XX w.	ul. Wojciechowskiego 21	
204.	Dom, ok. 1910	ul. Wschodnia 3	
205.	Dom, 1928	ul. Wschodnia 4	
206.	Dom, 2 poł. XIX w.	ul. Zawiszy 4	

207.	Dom, ok. 1920	ul. Zawiszy 6	
208.	Wozownia, ob. restauracja, 3 ćw. XIX w. (w zespole Fabryki Fajansu i Porcelany Freudenreichów)	ul. Zielona 5	
209.	Malarnia, ob. magazyn, 3 ćw. XIX w. (w zespole Fabryki Fajansu i Porcelany Freudenreichów)	ul. Zielona	Rej. zab.: 484/225 z 15.03.1993
210.	Dom, ok. 1900	ul. Żelazna 5	
211.	Spichlerz, drewniany, XVIII/XIX w.	ul. Żelazna 8	Rej. zab.: 24/324 z 22.09.1950
212.	Dom, ok. 1920	ul. Żelazna 13	
213.	Pomnik Powstańców, 1863, odnow. 1992	Północny brzeg Warty, na wschód od Mostu Kaliskiego	